Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN)
Jaarverslag 2018

Datum: 3 juni 2019

Inhoudsopgave van het Jaarverslag

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen **3**

Verslag van het bestuur **4**
1. Algemene informatie 4
2. Financiële informatie 6
3. Risicoparagraaf 11
4. Informatie over de verwachte gang van zaken 17
5. Bestuursaangelegenheden 18
6. Pensioenparagraaf 21
7. Beleggingsparagraaf 27
8. Actuariële paragraaf 31
9. Rapportage over Pension Fund Governance 34

Verslag Visitatiecommissie **38**

Reactie van het bestuur op verslag Visitatiecommissie **40**

Verslag Verantwoordingsorgaan **41**

Reactie van het bestuur op verslag Verantwoordingsorgaan **44**

Jaarrekening **45**
Balans per 31 december 2018 46
Staat van baten en lasten over 2018 48
Kasstroomoverzicht over 2018 49
Toelichting op de balans en staat van baten en lasten 50

Overige gegevens **68**

Actuariële verklaring **69**

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant **70**

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen

	2018	2017	2016	2015	2014
Financiële gegevens per 31 december (x € 1.000)					
Beleggingen (inclusief lopende interest)[1]	154.232	160.356	157.219	146.996	145.020
Pensioenvermogen[2]	154.060	160.171	157.054	147.214	145.344
Voorzieningen pensioenverplichtingen[3]	145.982	143.726	148.441	135.814	128.934
Duration van de pensioenverplichtingen (jaar)	19	20	20	20	21
Premies (bijdragen)[4]	416	481	475	494	608
Pensioenuitkeringen	2.396	2.266	2.104	2.120	2.116
Dekkingsgraad volgens FTK exclusief DC	105%	111%	106%	108%	113%
Dekkingsgraad volgens FTK inclusief DC	105%	111%	106%	108%	112%
Vereiste dekkingsgraad FTK exclusief DC	123%	124%	123%	125%	121%
Vereiste dekkingsgraad FTK inclusief DC	122%	124%	123%	125%	121%
Beleidsdekkinggraad	111%	110%	100%	110%	119%
Reële dekkingsgraad	90%	89%	82%	86%	-
Rendement vastrentend	-1,65%	0,27%	9,38%	1,72%	8,37%
Rendement LDI	6,41%	-3,85%	17,18%	-3,75%	65,19%
Rendement zakelijke waarden	-6,93%	11,94%	10,34%	4,87%	11,83%
Totaal rendement	-2,21%	3,54%	8,09%	2,84%	14,91%
Aantallen per 31 december					
Actieve deelnemers	0	0	0	0	0
Houders premievrije polissen	424	429	439	447	451
Gepensioneerden	80	75	65	64	60
Indexatie (toeslag) pensioenen per 1 januari (volgend jaar)					
Alle pensioenreglementen	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,57%
Indexatie ambitie[5]	1,47%	1,47%	-0,01%	0,39%	0,57%

[1] Exclusief de beleggingen voor rekening en risico deelnemers
[2] Pensioenvermogen = reserves + voorzieningen pensioenverplichtingen, excl. de voorziening voor rekening en risico deelnemers
[3] Exclusief de voorziening voor rekening en risico deelnemers
[4] Tot en met 2013 waren dit premies voor DB en DC, inclusief FVP. Vanaf 2015 is dit de feitelijke premie.
[5] Ambitie is de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) CPI-alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS),

Verslag van het bestuur

1. Algemene informatie

Juridische structuur
Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, statutair gevestigd in Den Haag is opgericht op 28-06-1999. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 34117670. De statuten zijn laatstelijk gewijzigd op 4 februari 2015. Het pensioenfonds is feitelijk gevestigd aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag.

Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Per 1 januari 2014 is het fonds een gesloten fonds geworden.

Het pensioenfonds draagt de verantwoordelijkheid voor een goede uitvoering van de pensioenregelingen voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in overeenstemming met de bestaande wet- en regelgeving. De inhoud van de pensioenregeling is een invulling van de uitvoeringsovereenkomst. De inhoud van de uitvoeringsovereenkomst is het resultaat van de pensioentoezegging verwoord in de pensioenovereenkomst.

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland heeft een paritair samengesteld bestuur dat zich terzijde laat staan door twee externe actuarissen, een onafhankelijke externe accountant, een externe administrateur, een extern bestuursbureau, een interne beleggingscommissie, een Verantwoordingsorgaan en (externe en interne) adviseurs. Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst; alle werkzaamheden (pensioenadministratie, -uitbetaling, vermogensbeheer, communicatie, etc.) zijn uitbesteed.

Geschillen
Als een geschil ontstaat tussen het pensioenfonds en een belanghebbende bij het pensioenfonds, zoals vermeld in artikel 21 van de statuten, dient de belanghebbende zich te wenden tot het bestuur van het pensioenfonds. Als het bestuur en de belanghebbende niet tot een oplossing van het geschil komen, geldt de SPAN klachten- en geschillenprocedure zoals die is vastgesteld op 15 juli 2015.

Vermogensbeheerders
De vermogensbeheerder is BNP Paribas Investment Partners (BNP). De vermogensbeheerder is verantwoordelijk voor de selectie en timing van de transacties in de door hen beheerde portefeuilles binnen de geldende mandaten.

Administratie
De administratie van het fonds wordt met ingang van 1 december 2017, uitgevoerd door RiskCo. De administratie wordt uitgevoerd volgens de overeengekomen Service Level Agreement, waarin tevens de kapitalen voor de premieovereenkomst zijn ondergebracht.

Adviseurs
Het pensioenfonds wordt voor actuariaat en risicobeheersing op lange termijn ondersteund door de externe adviserende actuaris van Sprenkels en Verschuren.
Hiernaast maakt het fonds gebruik van de diensten van Triple A voor de certificering van het jaarverslag.
De accountancy werkzaamheden i.v.m. het jaarverslag worden door BDO uitgevoerd.

Bestuursbureau
Met ingang van april 2012 wordt het bestuur ondersteund door een parttime bestuursbureau van Edmond Halley B.V. Doel van het bestuursbureau is het ondersteunen van het bestuur in de beleidsvorming en het monitoren van de uitvoering.

Het bestuur
Het bestuur is als volgt samengesteld:

Benoemd namens de werkgever:

Naam	Functie in bestuur	Benoemings-datum	Bestuurslid tot	Nevenfunctie
V. den Hertog	Voorzitter	1-7-2005	1-7-2021	HR manager AT&T
B. Bongenaar	Vice secretaris	15-01-2016	15-01-2020	Director Billing Operations AT&T Bestuurslid stichting Klink Voorzitter VVE Admiraal de Ruijterweg 317-319

Benoemd namens de werknemers:

Naam	Functie in bestuur	Benoemings-datum	Bestuurslid tot	Nevenfunctie
W. Loots	Secretaris	28-6-1999	31-7-2019	Secretaris OMNI-vereniging Quintus Secretaris stichting monumentaal Westland

Benoemd namens de gepensioneerden:

Naam	Functie in bestuur	Benoemings-datum	Bestuurslid tot	Nevenfunctie
T. Valkenburgh	Vice voorzitter	13-02-2015	13-02-2023	Directeur Programmatheek Voorzitter Compusers

Bestuursleden worden benoemd voor een periode van 4 jaar, met de mogelijkheid van twee herbenoemingen. Statutair heeft het fonds gedefinieerd dat een bestuurslid vanaf 1 januari 2014 maximaal twaalf jaar zitting kan hebben. Werkgeversbestuursleden worden benoemd op voordracht van de werkgever. Het bestuurslid namens de werknemers wordt benoemd na voordracht door de OR. Het bestuurslid namens de gepensioneerden wordt benoemd na verkiezing door de gepensioneerden.

- **Bestuur**

Het bestuur vertegenwoordigt het pensioenfonds en draagt de (eind)verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregelingen en het daartoe behorende pensioen- en beleggingsbeleid. Het bestuur vergadert 12 keer per jaar. Besluitvorming vindt plaats in consensus.

- **Statutaire doelstellingen**

Het fonds heeft ten doel het verstrekken of doen verstrekken van pensioenen en/of andere uitkeringen.

- **Uitvoeringsovereenkomst**

De stichting heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. De plichten van de bij het pensioenfonds aangesloten onderneming staan beschreven in deze uitvoeringsovereenkomst. Hierin zijn de volgende zaken opgenomen; verschuldigde premie, premiebetaling, premiekorting en terugstorten, bijstortingsverplichting, informatieverstrekking, wijzigingen pensioenreglement en voorwaardelijke indexatie. De verschuldigde premie is feitelijk de pensioen uitvoeringskosten, met een opslag van 30%. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst, conform de Nederlandse wetgeving.

De uitvoeringsovereenkomst is per 1 oktober 2015 aangepast aan de nieuwe situatie. De werkgever blijft de kosten van het fonds vergoeden.

2. Financiële informatie

Het laatste kwartaal van 2018 heeft een sterke daling laten zien op de financiële markten. Het voorzicht optimisme gedurende het jaar met het opgebouwde rendement, werd in de laatste maanden weggevaagd. Voornamelijk de zakelijke waarden maakten een diepe val, waar ook tegelijkertijd de vastrentende waarden geen outperformance wisten te realiseren.

De onzekerheid en bezorgdheid over de duurzame ontwikkelingen op zowel politiek als economisch gebied zullen mede debet zijn aan de fluctuaties op de markten. Voorspellingen van de verschillende vermogensbeheerders zijn divers, maar onderkent wordt wel dat er meer risico in de markt zit.

Ook de rentecurve heeft voor december een daling laten zien. Zet dit naast het monetaire beleid van de Fed en die van de ECB dan zal mogelijk de groei waarschijnlijk zwakker worden.

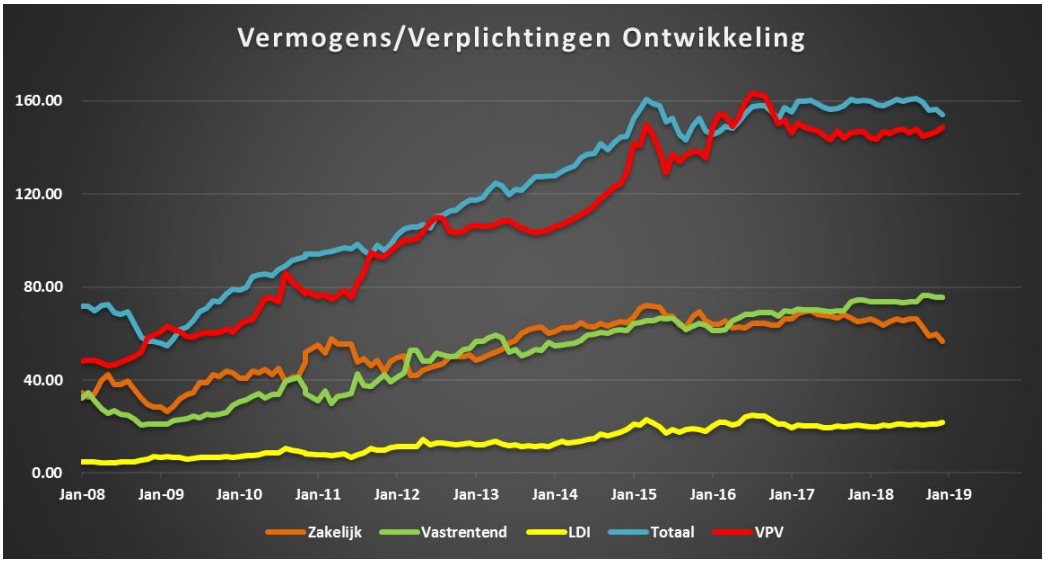

Voor het fonds is het totale belegde vermogen met een stand begin 2018 van € 160,4 miljoen gedaald naar € 154,2 miljoen (excl. DC) eind 2018. De grootste daling vond in het laatste kwartaal plaats, met een totale daling van € 5,4 miljoen. Over het hele jaar was er een daling van € 6,2 miljoen. De waarde van de verplichtingen steeg met € 3,8 miljoen in het laatste kwartaal, naar € 146,0 miljoen (excl. DC) per einde jaar. Een totale jaar stijging van € 2,3, miljoen.

Waar de dekkingsgraad zich in 2017 nog een positieve ontwikkeling liet zien, heeft er in 2018 een daling plaatsgevonden, met de grootste daling in het laatste kwartaal. Met de hierboven beschreven algemene negatieve tendens in de markt, ontwikkelde ook de rentestand zich naar beneden, wat met een negatieve wijziging van 4,5% de grootste invloed had. De licht gestegen positie van de vastrentende aandelen en de positieve ontwikkeling van de LDI, konden de negatieve tendens niet tenietdoen. De dekkingsgraad is gedaald van 111,2% naar 105,4% per einde december 2018.

De Beleidsdekkingsgraad is min of meer stabiel gebleven van 110,3% naar 110,6%. Dit komt vanwege het gegeven dat de Beleidsdekkingsgraad een 12 maands gemiddelde weergeeft. Conclusie is dat het fonds nog steeds in een reservetekort zit. Het fonds verwacht dat deze ontwikkeling zich verder zich voorlopig wel zal aanhouden, gegeven ook de onzekere ontwikkelingen in de markt. Voor de goede orde, de gegevens in deze paragraaf hebben alleen betrekking op de DB-regeling. Deze dekkingsgraden liggen hoger dan het gemiddelde van alle pensioenfondsen in Nederland.

Zoals aangegeven is de beleidsdekkingsgraad een 12-maands gemiddelde dekkingsgraad die daardoor stabieler is dan de niet-gemiddelde dekkingsgraad. De dekkingsgraad wordt maandelijks bepaald door de verhouding te berekenen tussen belegd vermogen (inclusief overige bezittingen en vorderingen) en de VPV, welke bepaald wordt door het nFTK exclusief DC, rekening houdend met de AG-tafels met een leeftijdsafhankelijke correctie. De VPV wordt aangeleverd door de actuaris, die tevens de beleidsdekkingsgraad berekent. Deze laatste wordt nog een keer gecontroleerd door het bestuur.

Pensioenfondsen zijn sinds de invoering van het gewijzigde Financieel Toetsingskader (nFTK) per 1 januari 2015 verplicht de beleidsdekkingsgraad te gebruiken.

Onderstaande grafiek geeft de ontwikkeling van de dekkingsgraad ten opzichte van de benodigde dekkingsgraad weer over de laatste jaren, met de introductie van de beleidsdekkingsgraad.

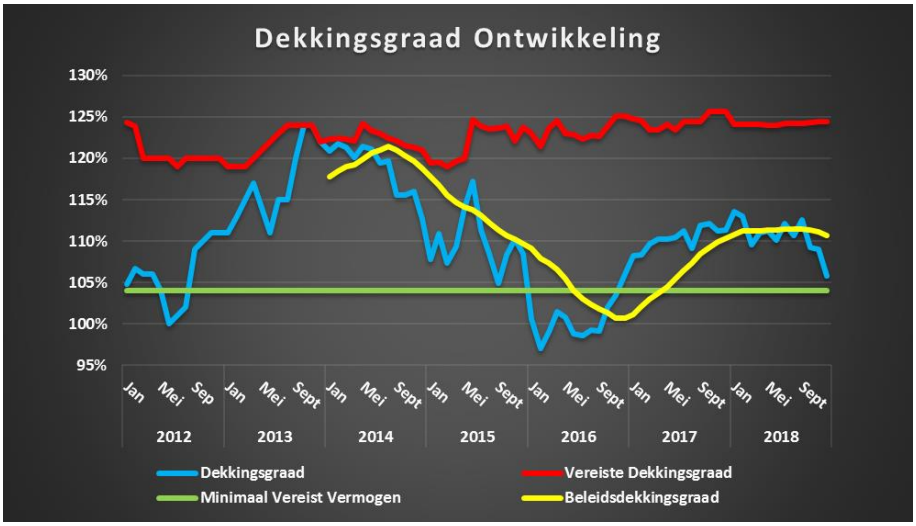

Herstelplan
In 2018 is een nieuw herstelplan opgesteld. Conclusie was dat met de gehanteerde uitgangspunten het fonds eind 2022 naar verwachting uit het herstel zal zijn. In het herstelplan is geen sprake van korting van rechten. Het herstelplan was op 18 mei 2018 door DNB goedgekeurd.
In 2019 heeft een actualisatie van het herstelplan plaatsgevonden. Hieruit is naar voren is gekomen dat het fonds nog steeds aan de gestelde termijnen voldoet. Op basis van het reguliere beleid zal de beleidsdekkingsgraad naar verwachting binnen zes jaar ten minste gelijk zijn aan de vereiste dekkingsgraad voor risico fonds. Het herstelplan heeft inmiddels de instemming van de DNB.
De duration van de verplichtingen is over 2018 gedaald naar circa 19 jaar (19,6 per eind 2017 en 19,1 per eind 2018). In het herstelplan 2019 is derhalve wederom uitgegaan van de maximale hersteltermijn van 10 jaar.

1. Kostenbeleid
Door de wijziging van de pensioenovereenkomst per 1 januari 2014 is de premie vanaf deze datum niet langer een instrument. In overleg met de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst opgesteld waarin de pensioen uitvoeringskosten met een opslag van 30% worden betaald.

2. Indexatiebeleid:
Het indexatiebeleid is aangepast in geval van extreme situaties waarbij de actuele dekkingsgraad sterk afwijkt van de beleidsdekkingsgraad en de indexatie niet gegeven kan worden (zie onder d).

De toeslag zal volgens een staffel worden verleend, gebaseerd op de volgende uitgangspunten:
a) Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110%, wordt geen toeslag verleend.
b) Als de beleidsdekkingsgraad tussen de 110% en de 135% is, wordt een gedeeltelijke toeslag verleend. De toeslag is dan gelijk aan:

$$\frac{\text{Beleidsdekkingsgraad -/- 110\%}}{\text{135\% -/- 110\%}} * \text{prijsindex}$$

c) Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 135% zal de toeslag volledig worden toegekend
d) Indien de dekkingsgraad meer dan 10%-punt lager is dan de beleidsdekkingsgraad en het bestuur niet een gerede verwachting heeft dat de dekkingsgraad snel zal stijgen naar het huidige niveau van de beleidsdekkingsgraad, dan kan het bestuur vanuit het oogpunt van evenwichtige belangenafweging besluiten om de hoogte van toeslag uit artikel b) en c) te bepalen op basis van de dekkingsgraad in plaats van de beleidsdekkingsgraad.
e) Er vindt jaarlijks een toets plaats om na te gaan of de te verlenen toeslag aan de wettelijke vereisten voldoet. Als de toeslag volgens het beschreven beleid hoger is dan het wettelijk toegestane, dan zal de toeslag worden verlaagd tot de maximaal toegestane toeslag.
f) Als de uitkomst van de toeslag op grond van het bovenstaande beleid slechts in geringe mate afwijkt van de beoogde prijsindex (zie paragraaf 8) en de verwachte besparing van de lagere toeslag niet opweegt tegen de extra kosten voor administratie, dan kan het bestuur in het belang van alle betrokkenen besluiten om de toeslag af te ronden op de beoogde prijsindex.
g) Gedeeltelijke toeslagen zullen slechts dan worden verleend, als zij op basis van bovenstaande systematiek ten minste 0,2% bedragen.

Per 1 januari 2019 is geen indexatie verleend omdat met een beleidsdekkingsgraad afgerond 111%, de indexatie zeer klein was. Over de laatste 10 jaar is in de toegekende indexatie een achterstand opgelopen van 9,6%.

3. Beleggingsbeleid:

Het beleggingsbeleid is erop gericht om enerzijds de kans op herstel te behouden en anderzijds de risico's te beperken. Dit wordt gedaan door de beleggingen te verspreiden over meerdere beleggingsfondsen.
Om het renterisico te beperken is een gedeelte van het renterisico afgedekt. De mate waarin het renterisico wordt afgedekt is mede afhankelijk van de rentestand.

4. Overige maatregelen

Voor 2018 zijn geen overige maatregelen te melden.

De in de ABTN vastgestelde sturingsmiddelen worden zo optimaal mogelijk aangewend, zonder dat momenteel rigide maatregelen nodig zijn. Het bestuur zal zich blijven inspannen om met de vastgestelde sturingsmiddelen en het door haar gevoerde beleid een zo'n evenwichtig mogelijke belangenafweging te hanteren.

Kosten van de pensioenuitvoering

Volgens de pensioenwet dient een fonds in haar bestuursverslag een overzicht te geven van de uitvoeringskosten. De administratieve uitvoeringskosten dienen in het bestuursverslag te worden opgenomen als totaalbedrag en als bedrag per deelnemer of pensioengerechtigde. De kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten dienen te worden opgenomen als totaalbedrag en als percentage van het in het verslagjaar gemiddeld belegde vermogen.

In dit verslag zal het fonds aan deze wettelijk eis voldoen. Echter daar het fonds een slapend fonds is, met slechts 80 pensioengerechtigden en geen actieve deelnemers (volgens de definitie van de wet), zullen de pensioenbeheer kosten ook worden weergegeven per deelnemer inclusief de slapers (het aantal slapers van het fonds bedraagt 424 en vormt daarmee een substantieel onderdeel van het totaal). Dit omdat dit naar de mening van het bestuur juist een reëler beeld geeft van de kosten. Dit in aanvulling op wat de wet vereist.

Pensioenbeheerkosten zijn:

- kosten slapers en gepensioneerden (kosten administratie en informatie)
- werkgeverskosten (mutaties aanlevering, premie-incasso, communicatie met werkgever)
- kosten van bestuur en financieel beheer (werkzaamheden bestuur en ambtelijk secretaris, toezicht, financieel beheer en juridische kosten)
- projectkosten

Voor het fonds komen deze kosten in 2018 op € 334 (2017: € 374). Volgens de vereisten van de wet komen hiermee de pensioenbeheerkosten per deelnemer uit op € 4,175 duizend (2017: € 4,987 duizend). Wanneer het aantal deelnemers inclusief slapers meegenomen wordt, komen de pensioenbeheerkosten per deelnemer op € 662 (2017: € 742). Voor de goede orde, deze kosten worden volgens de uitvoeringsovereenkomst geheel betaald door de werkgever.

Vermogensbeheerkosten zijn:

- kosten van fiduciair beheer (voor het fonds niet van toepassing)
- kosten van portefeuillebeheer (in geval van het fonds een beheer fee)
- kosten bewaarloon
- overige kosten van de beleggingsfondsen zoals accountant.

De kosten van het vermogensbeheer in 2018 zijn voor het fonds € 1.105 (2017: € 1.048). Het gemiddelde belegde vermogen van het fonds bedroeg € 158.742. Hiermee komen de vermogenskosten als percentage uit op 0,67% van het gemiddelde belegde vermogen.

Vanuit onze investment beliefs hebben wij een combinatieportefeuille van actief en passief beheerde fondsen én van fondsen van BNP Paribas aangevuld met externe fondsen. Deze beleggingsstijl kost meer dan een volledig passief beheerde portefeuille c.q. een portefeuille bij maar één vermogensbeheerder maar levert naar verwachting op lange termijn meer op, c.q. reduceert naar verwachting beleggingsverliezen in tijden dat beurzen het slecht doen. Daar waar wij van mening zijn dat het niet mogelijk is om door actief beheer waarde toe te voegen, beleggen wij in passief beheerde beleggingsfondsen.

Met deze beleggingsfilosofie waarmee we eind 2013 gestart zijn is het in 2018 mogelijk gebleken om in de rendementsportefeuille een rendement te behalen (na aftrek van de ongoing charges en transactiekosten) van -3,49% (2017: 4,69%) daar waar marktindices -2,66% (2017: 5,25%) scoorden.

Naar opgave van de vermogensbeheerder geldt voor het fonds de volgende opstelling (kosten in procenten van het gemiddeld belegd vermogen):

Bedragen in duizenden euro´s	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	Totaal	In % Gem Belegd Vermogen
Kosten per beleggingscategorie	Fixed		Broker/taxes	Variable		
Vastgoed	-2		0	-1	-3	0.00%
Aandelen	-356		-9	-78	-443	0.28%
Alternatieve beleggingen				0	0	
Vastrentende waarden	-491		-9	-159	-659	0.42%
Hedgefunds					0	
Commodities	0		0	0	0	0.00%
Overige beleggingen					0	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	-849	0	-18	-238	-1105	0.70%
Kosten overlay beleggingen	0		0	0	0	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	-849	0	-18	-238	-1105	0.70%
Overige vermogensbeheerkosten						
Kosten vermogensbeheer pensioenfonds en bestuursbureau	-192	0			-192	0.12%
Kosten fiduciair beheer	0	0			0	
Bewaarloon	-24	0			-24	0.01%
Advieskosten vermogensbeheer	0	0			0	
Overige kosten	0	0			0	
Totaal overige vermogensbeheerkosten	-216	0			-216	0.14%
Totaal kosten vermogensbeheer	-1065	0			-1321	0.83%

Gemiddeld belegd vermogen	158,742
Kosten vermogensbeheer (excl. Transactiekosten) als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	-0.67%
Transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	-0.16%

De totale kosten toe te wijzen aan de categorieën incl. overlay van € 1.105 duizend, betreft de kosten en ingehouden fees die zijn aangeleverd door BNP Paribas. Deze kosten zijn in de jaarrekening niet inbegrepen in de beleggingskosten maar zijn alle inbegrepen in de beleggingsopbrengsten. De totale overige vermogenskosten ad € 216 duizend (2017: € 220 duizend) komen overeen met de beleggingskosten in de jaarrekening.

De kosten voor vermogensbeheer van het Pensioenfonds hebben betrekking op de periodieke vaste kosten, zoals managementvergoedingen en overige kosten binnen beleggingsfondsen, als over variabele kosten die te maken hebben met het muteren binnen de beleggingsfondsen en/of binnen de beleggingsportefeuille van het fonds.

Immers, naast vaste kosten voor het vermogensbeheer, zijn met het beheer van de beleggingen ook transactiekosten gemoeid. Transactiekosten worden direct of indirect ten laste van het rendement van de beleggingen gebracht omdat deze zijn verwerkt in de aan- en verkoopprijzen van de beleggingsinstrumenten en zijn zodoende niet gespecificeerd in het jaarverslag. Transactiekosten bestaan afhankelijk van over welke beleggingssoort het gaat uit expliciete broker fees en/of indirecte bid/aks spreads en eventuele taxes and charges. Het laatste is afhankelijk van de beleggingssoort en het land waar de onderliggende belegging genoteerd is.

Het totaal van de beide kostensoorten, vast en variabel, wordt de Total Cost of Ownership genoemd. De Pensioenfederatie heeft daarover in februari 2016 een update van haar document ‘Aanbevelingen Uitvoeringskosten’ uitgebracht. Desalniettemin dient de lezer zich er echter van bewust te zijn dat er in internationale context nog geen eenduidige definitie van Total Cost of Ownership bestaat.

De periodieke ‘vaste’ kosten zoals managementvergoeding en service fees zijn ten aanzien van het mandaat gebaseerd op de vermogensbeheerovereenkomst en ten aanzien van beleggingen in beleggingsfondsen op de juridische documentatie van de betreffende beleggingsfondsen. Ten aanzien van beleggingsfondsen is als vertrekpunt gebruik gemaakt van de ‘total cost of ownership’ (TCO) zoals die in de Essentiële Beleggersinformatie (verkort prospectus) is gerapporteerd door de fondsbeheerder. De variabele kosten binnen, op basis van discretionaire mandaten, beheerde portefeuilles en/of op het door het ‘look through’ principe verkregen informatie uit de BNP Paribas (BNPP) beleggingsfondsen worden gebaseerd op de werkelijke transactievolumes gedurende het jaar exclusief administratieve boekingen, eventuele in-kind leveringen, dubbeltellingen, etc.

De hierboven beschreven werkwijze geeft een goed zicht op de integrale beleggingskosten los van het feit of deze kosten ‘geboekt’ zijn of niet.

Daar waar mogelijk probeert onze vermogensbeheerder door haar inkoopkracht om de vaste kosten in beleggingsfondsen te reduceren door een korting te krijgen op de management fee van de aanbieder. Doordat wij relatief veel in actief beheerde beleggingsfondsen hebben belegd zijn deze kosten relatief hoog vergeleken met andere pensioenfondsen.

De vaste vergoeding die wij aan vermogensbeheerder BNP Paribas Investment Partners betalen stijgt als de omvang van het belegd vermogen stijgt. De vermogensbeheerder heeft een fixed fee ontvangen van € 180 duizend exclusief BTW op jaarbasis. De dienstverlening die we hiervoor ontvangen van BNP Paribas Investment Partners bestaat uit:

a. Uitvoeren van het overall portefeuillebeheer (tactische asset allocatie, selecteren en monitoren externe managers, etc.) zoals vastgelegd in het beleggingsmandaat.
b. Het gevraagd en ongevraagd adviseren van de beleggingscommissie op elk denkbaar onderdeel van de beleggingsportefeuille (strategische asset allocatie, actief/passief beheer, rentehedge, etc.).
c. Het leveren van managementrapportages, risicorapportages, lookthrough rapportages, DNB- en administratieve rapportages.
d. Op kwartaalbasis participeren in de vergaderingen van de beleggingscommissie.

3. Risicoparagraaf

Het bestuur evalueert op jaarlijkse basis minimaal twee keer een risicoanalyse. Dit om voor een adequaat risicomanagement en in verband met de verantwoording die het bestuur hierover dient af te leggen. Alle risico's zijn in hoofdlijnen vastgelegd in een apart document. In 2018 zijn deze risico's op hun voortgang verder besproken in bestuursvergaderingen en als zodanig vastgelegd in de notulen.

Onderstaand treft u een nadere toelichting aan op de voornaamste risico's volgens FIRM, die door het bestuur zijn onderkend, evenals het beleid van het bestuur voor het mitigeren van de risico's:

- Financiële Risico's
  - Matching-/Renterisico
  - Marktrisico
  - Kredietrisico
  - Verzekeringstechnisch risico
- Niet Financiële Risico's
  - Omgevingsrisico
  - Operationeel risico
  - Uitbestedingsrisico
  - IT-Risico
  - Integriteitsrisico
  - Juridisch risico

Deze strategische risico inschatting door het fonds is als volgt weer te geven:

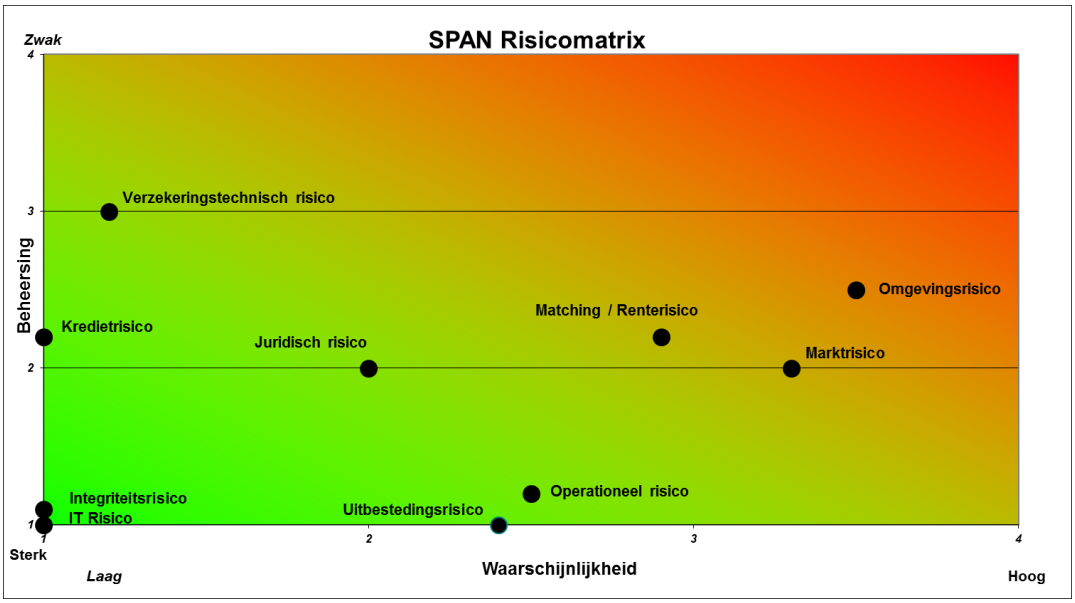

Financiële Risico's

Matching-/Renterisico

Het Matching-/Renterisico is het risico als gevolg van onvoldoende afstemming van activa en passiva op het gebied van rente, valuta, inflatie en liquiditeit.

Het fonds heeft een lange termijnvisie op het matching-/renterisico. Door het fonds wordt dit risico als een van de drie grootste risico's beoordeeld.

- Het bestuur heeft bewust gekozen om het renterisico slechts gedeeltelijk af te dekken door te beleggen in LDI-fondsen. Gezien de lage rente en de verwachting dat op langere termijn de beleggingen herstel zullen laten zien, is het geld aangewend voor het verkrijgen van rendement in plaats van het afdekken van risico. Het bestuur monitort en bespreekt het risico, en evt. acties, maandelijks op de bestuursvergadering. Omdat de rente stabiel laag is, is het risico niet verder toegenomen. Het bestuur heeft besloten voorlopig geen verdere stappen hierin te nemen.
- Het fonds belegt ongeveer een derde in niet-Euro valuta, en loopt daarmee een valutarisico. Het bestuur heeft besloten het valutarisico niet af te dekken, vanwege de beheersing van de Investment Manager van aanwezige risico's, de verwachte uitmiddeling op lange termijn, het verbonden kosten aspect en de afdekking van het valutarisico geen extra rendement oplevert voor het fonds. Hierdoor acht het fonds het risico hiervan beperkt. In november 2018 heeft de actuaris het risico opnieuw

berekend, voor USD, GBP en Yen is impact op het vereist eigen vermogen 1,1% en voor alle ontwikkelde landen 1,9%.
- Het inflatierisico wordt klein geschat, refererend naar de ALM. Deze analyse bevestigt dat het inflatierisico relatief laag blijkt te zijn.
- Het liquiditeitsrisico is niet groot, en per kwartaal wordt er een liquiditeitsoverzicht gemaakt. Alle beleggingen vinden plaats in liquide markten en er zijn verder geen beleggingen in producten die een liquiditeitsbeslag vragen zoals swaps en valuta termijncontracten. Bovendien heeft het fonds een stand-by kredietfaciliteit van € 250 waarmee het risico verder wordt beperkt.

Marktrisico
Marktrisico is het risico als gevolg van blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van financiële instrumenten binnen de beleggingsportefeuille. Dit is het tweede risico wat door het fonds als een van de drie grootste risico's wordt beoordeeld ook vanwege de hoge marktvolatiliteit. Dit is nog eens bevestigd met de onzekere ontwikkelingen in het laatste kwartaal van het afgelopen jaar.
Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd directe invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij wijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Diversificatie van de portefeuille door beleggingen in fondsen en spreiding over meerdere fondsen dempt het marktrisico. Het fonds belegt in meerdere fondsen met regio-spreiding en valuta-spreiding.

Het fonds verwacht voor het marktrisico te worden beloond in de vorm van een extra rendement. Het marktrisico vormt daarmee voor het fonds een belangrijke bron om zijn (voorwaardelijke) indexatieambities te kunnen realiseren. Het fonds beheerst het marktrisico doordat het fonds een beleggingscommissie (intern) heeft die de markt trackt en bestuur adviseert, externe consultants raadpleegt indien gewenst en doordat het fonds belegt in beleggingsfondsen en niet rechtstreeks in vastgoed, aandelen of complexe producten. Bovendien wordt de performance van vermogensbeheerder maandelijks geëvalueerd en vindt er overleg plaats met vermogensbeheerder op kwartaalbasis. Nadat het bestuur in 2017 besloten had te stoppen met de automatische tactische asset allocatie vanwege de geconstateerde geringe toegevoegde waarde, is in 2018 besloten om een nieuw mandaat te implementeren. Het aantal fondsen is gedaald, en er wordt meer belegd in vastrentende waarden, passend bij de risicohouding en uitgangspunten.

De in 2017 uitgevoerde ALM-studie geeft hier de aanvullende onderbouwing voor. Het doel van de ALM-studie was om een beleggingsbeleid vast te stellen passend bij de doelstellingen en risicobereidheid, met daarbij een afbouw van rentedekking te onderzoeken. De conclusie van de uitgevoerde ALM-studie en daaropvolgende analyses en discussies is dat er een tendens is om het risico af te bouwen. In de ALM-studie waren de volgende risico- en rendementsmaatstaven onderzocht:

- de ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad;
- het pensioenresultaat;
- de kans op korten en toeslagverlening.

Gezien de huidige dekkingsgraad zal het rendement primair worden gebruikt om de buffer te vullen. Uit de ALM-studie van 2017 is gebleken dat met een basisverdeling van 65% vastrentende waarden en 35% aandelen over de lange termijn gezien een gemiddeld rendement van 2,9% haalbaar is.

Het bestuur heeft beoordelingscriteria vastgesteld voor de beleggingsmix vanuit de risicobereidheid. Die vertalen zich in pensioenresultaat, kortingskans, bijstortingskans.

Voor het pensioenresultaat zijn grenzen in de haalbaarheidstoets vastgelegd (mediaan pensioenresultaat minimaal 95%, maximale afwijking in slecht weer 25%). Verder staan er grenzen voor het VEV in de ABTN, namelijk minimaal 20,5% en maximaal 26,5%.

Verder is vastgelegd dat de kortingskans en bijstortingskans maximaal gelijk mogen zijn aan die op basis van de huidige mix.

In 2017 is er een deelnemers enquête gehouden. Onderwerpen waren de risicobereidheid, maatschappelijk verantwoord beleggen en de communicatie door het pensioenfonds. De meting van risicobereidheid en mening over maatschappelijk verantwoord beleggen geeft geen aanleiding om het beleid van het fonds bij te stellen.

Kredietrisico
Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij verplichtingen niet kan nakomen. Kredietrisico dat wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds actief is, is beperkt, omdat er alleen wordt belegd in beursgenoteerde beleggingsfondsen. Vanwege het feit dat volledig in fondsen is belegd, heeft het pensioenfonds geen actief beleid in verband met het kredietrisico.

Met betrekking tot de premienota's voor kosten plus opslag, deze worden op tijd gestuurd en er wordt

gecontroleerd of deze voldaan zijn. De waarschijnlijkheid op default bij sponsor wordt niet groot geacht, en indien deze zou optreden, kan en moet het fonds de regeling in lijn brengen met de door sponsor dan wel of niet betaalde premie.

Het kredietrisico bedroeg in het derde kwartaal van 2018 7,5% van het vereist eigen vermogen, wat in lijn is met het gehele mandaat.

Verder heeft het fonds nog saldi staan op de bankrekeningen bij de Kasbank en ABNAMRO. Gezien de hoogte van deze saldi acht het bestuur het risico hiervan gering.

Verzekeringstechnische risico's
Onder verzekeringstechnisch risico wordt verstaan het risico dat uitkeringen niet gefinancierd kunnen worden als gevolg van onjuiste of onvolledige aannames en grondslagen.

Het belangrijkste actuariële risico van het fonds is het langleven risico (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen). Als gevolg hiervan is dan de pensioenvermogensopbouw niet toereikend voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. Voor mannen en vrouwen worden de sterftekansen ontleend aan de AG prognose tafel AG 2018.
Omdat deze tafel gebaseerd is op de bevolkingssterfte, is daarbij nog een correctie gemaakt op basis van specifieke karakteristieken van het fonds met betrekking tot de deelnemerspopulatie om zo te komen tot voor het fonds prudente verzekeringstechnische grondslagen.

De uitruiltabellen, zoals gepubliceerd in het AT&T Pensioenreglement zijn gebaseerd op de AG generatie sterftetafels AG 2018, met dezelfde sterftekanscorrectie als bij de voorziening, sekseneutraal gemaakt met de verhouding Mannen/Vrouwen 90/10.

De technische voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De technische voorzieningen worden berekend op basis van de rentetermijnstructuur, zoals maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.
- De overlijdenskansen zijn ontleend aan de prognosetafels AG 2018
- De ervaringssterfte is vastgesteld op basis van de specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie van het fonds en zijn inkomensafhankelijk gemaakt.
- De technische voorziening van het nabestaande pensioen is vastgesteld op Onbepaald partnersysteem. Na de pensioendatum wordt de voorziening vastgesteld op basis van het bepaalde partnersysteem.
- Gehuwdheidsfrequenties: vóór de pensioenleeftijd (65 jaar) wordt uitgegaan van cijfers van het CBS 2016, inclusief samenwonend.
- Leeftijdsverschil man – vrouw: 3 jaar, waarbij man ouder dan vrouw aangehouden wordt
- Vaststelling leeftijd: De leeftijden worden in maanden en jaren nauwkeurig bepaald.
- Voor de kosten wordt uitgegaan van 2% excassokosten plus € 1.041 (einde 2018).

Catastrofes/calamiteiten hebben veel impact maar de kans dat dit zich voordoet wordt relatief laag geacht. Meer deelnemers werken gespreid en van huis. Pensioenadministratie en vermogensbeheer zijn uitbesteed en niet alle afhankelijk van pensioenbestuur/medewerkers.

Niet Financiële Risico's

Omgevingsrisico
Onder omgevingsrisico wordt verstaan het risico als gevolg van veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat. Dit is het derde en grootste risico wat door het fonds als zodanig beoordeeld wordt.

Veranderingen in wetgeving kunnen een risico vormen maar de impact zal in vele gevallen niet beperkt zijn tot enkel het pensioenfonds maar leidend tot een veranderend pensioenklimaat in geheel Nederland (zoals bijvoorbeeld de verhoging pensioenleeftijd). Doordat het fonds een gesloten fonds is, hebben sommige veranderingen in wetgeving een mindere impact.

Veranderingen in "governance" (commissies, rapportages naar toezichthouders, toezicht, analyses en studies, met de daar bijbehorende proces-en systeemaanpassingen etc.) trekken relatief een grote wissel op tijd en budget voor een klein slapend pensioenfonds en vormen daarmee een relatief groot risico. Het bestuur houdt zich op de hoogte van veranderingen in wet- en regelgeving (bijgestaan door externen), en zorgt ervoor te voldoen aan de minimale eisen. Vanuit kostenoogpunt, en omdat het fonds relatief klein is, worden prioriteiten, nut en noodzaak wel uitvoerig gewogen.

Potentiele claims vormen aan de ene kant een relatief groot risico omdat een enkel geval op een klein deelnemersbestand relatief veel impact heeft. Aan de andere kant heeft het pensioenfonds nog nooit een formele klacht ontvangen. Het bestuur/administratie is vroegtijdig betrokken bij eventuele fouten of omissies die optreden.

De premie wordt vastgesteld per jaar en bestaat alleen uit kosten en opslag.
Het fonds heeft geen reputatieschade, anders dan de schade die de pensioensector als geheel trof en minder dan de schade die de pensioenfondsen die (waarschijnlijk) moeten korten opliepen. Dit wordt verder door het fonds bewaakt door regelmatig over de actuele situatie te communiceren met deelnemers (nieuwsbrieven, website).

Verder heeft het fonds een communicatieplan.

Operationele risico's
Operationeel risico is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting en procesuitvoering. Dit risico wordt gemitigeerd door het documenteren van de processen, het identificeren van de bij de uitvoering van die processen optredende risico's evenals van de met het oog daarop getroffen beheersmaatregelen.
Bij het fonds is geen sprake van structurele gegevensverwerking. Zo doet het fonds zelf geen rechtstreekse betalingen en kunnen ook niet door het fonds verricht worden. Van dubbelfuncties is bij het fonds geen sprake meer.
Continuïteit van bestuur bezetting is in principe een risico wat door het bestuur wordt beoordeeld als een operationeel risico. Het vinden of houden van bestuursleden die zowel voldoende tijd als relevante kennis hebben, blijft een uitdaging. Bij een mogelijke onderbezetting, zou het bestuur kunnen aanlopen tegen het gegeven dat besluiten niet rechtsgeldig genomen kunnen worden. Hiernaast zou in het geval van mindere kennis en kunde van het bestuur, het collectief onder druk komen te staan, waarbij besluiten op basis van een onvoldoende kennisniveau genomen zouden kunnen worden. Een risico wat de reputatie van het fonds kan schaden als blijkt dat door capaciteit- of kennis- tekort de deelnemers worden geconfronteerd met mogelijk negatieve financiële gevolgen. Mocht dit risico zich voordoen dan kan het bestuur besluiten tot overgaan van inhuren van externe expertise, met een negatief gevolg van hogere kosten.

Met de invoering van de AVG-wetgeving heeft het fonds een privacy beleid opgesteld, een privacyverklaring opgenomen op haar website en ook verwerkt in de deelnemerscommunicatie. Privacygevoelige informatie wordt zoveel mogelijk geanomiseerd. Hiermee voldoet het fonds aan de gestelde vereisten in de wet.

Uitbestedingsrisico
Onder uitbestedingsrisico wordt verstaan het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Voor het fonds houdt het uitbestedingsrisico vooral het risico in dat de externe beheerders, de vermogensbeheerder en de administrateur, niet handelen conform de opgestelde en overeengekomen overeenkomsten en mandaten. Om dit risico te beheersen volgt het fonds de externe partijen aan de hand van rapportages en voortgangsbesprekingen. Zowel pensioenadministratie als vermogensbeheer kunnen vrijwel direct weggehaald worden bij de huidige uitbestede partijen.
Voorts zijn met de externe uitvoerders overeenkomsten en SLA's gesloten, daarnaast zijn beleggingsrichtlijnen afgesproken en afspraken gemaakt over periodiek af te geven SLA-rapportages en ISAE 3402 type II verklaringen.

Het vermogen van het pensioenfonds is uitbesteed aan BNP. Van BNP heeft het fonds een ISAE 3402 rapport ontvangen 2018. Het rapport heeft betrekking op de controle op de van toepassing zijnde investment management gerelateerde activiteiten bij de verschillende Legal entiteiten. Deze activiteiten omvatten de volgende diensten: order initiation, order execution, investment compliance, portfolio monitoring, data administration, third parties monitoring and reporting, and the management of the information systems relating to those services.
BNP wordt door de grote Amerikaanse kredietbeoordelaars (S&P, Moody;'s, Fitch) beoordeeld met een A, Aa3 en A+. Hiermee wordt het door het fonds geïdentificeerde continuïteits risico voldoende gewaarborgd. Verder wordt het portofoliomanagement uitgevoerd volgens gemaakte afspraken, accuraat en tijdig. Ook ten aanzien van derden worden afspraken op een juiste manier uitgevoerd volgens vastgelegde afspraken. Dit geldt tevens voor het proces ten aanzien van het doorvoeren van wijzigingen, ook hier zijn geen afwijkingen geconstateerd. Het gehele rapport wijst erop dat BNP volgens vastgelegde afspraken haar kwaliteit, continuïteit en integriteit op juiste manier uitvoert. De account heeft een positief oordeel gegeven en waren er geen bevindingen geconstateerd. Het rapport heeft voor het bestuur verder geen aanleiding gegeven om nadere verklaringen van BNP te vragen als vermogensbeheerder van het fonds.

Voor de administratieve dienstverlening van onze pensioenregeling hebben wij van onze uitvoerder RiskCo een ISAE 3402 rapportage ontvangen, voor de periode 1 december 2017 tot en met 30 september 2018. Hiernaast heet de uitvoerder een zogenaamde Bridgeletter verstrekt voor het laatste kwartaal van 2018. Daar RiskCo nog gebruik heeft gemaakt van de IT-services van AON, hebben wij tevens voor dit deel een SOC I rapport (in overeenstemming met ISAE 3402) van AON ontvangen, en ook hierbij een Bridgeletter voor het

laatste kwartaal van 2018. Dit conform wat in het vorig jaarverslag was gerapporteerd. Een helder overzicht is verstrekt omtrent de splitsing van de verantwoordelijkheden. Het fonds zal verder blijven toezien op deze overgang en heeft geen aanleiding om verder verklaringen ten aanzien hiervan op te vragen.
In de ISAE is aangegeven dat er geen afwijkingen zijn geconstateerd ten aanzien van de volledigheid en correctheid van de UPO's. Dit aspect is door het fonds in haar risicomanagement geïdentificeerd als een belangrijk risico, en met de ISAE voldoet de uitvoerder aan het managen hiervan. Dit is ook van toepassing voor de uitkeringen, ook hier worden in de ISAE geen afwijkingen geconstateerd, conform het belang voor het fonds.
De verstrekte SOC van AON geeft ook aan dat er geen afwijkingen zijn geconstateerd op de IT-dienstverlening ten aanzien van de pensioenadministratie. Het vorige jaar geconstateerde autorisatie probleem, heeft bij deze audit dit jaar geen afwijking laten zien.

Hiernaast is het pensioenfonds met RiskCo een nieuwe SLA overeengekomen. Verder heeft het fonds functiescheidingen, bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden vastgelegd. Er worden geen uitkeringen door het bestuur gedaan, noch kan het bestuur zelfstandig bij het geld. Er is geen sprake van structurele gegevensverwerking door fonds zelf en privacygevoelige informatie wordt zoveel mogelijk geanonimiseerd.

APK SPAN
Eind 2017 heeft RiskCo de pensioenadministratie van AON Hewitt overgenomen. In 2017 heeft RiskCo de administratie via Lifetime, het systeem van AON Hewitt, voortgezet, maar zal dit gaan overzetten in haar eigen administratiesysteem. Voordat dit gebeurt, heeft RiskCo een onderzoek uitgevoerd met betrekking tot de datakwaliteit van de administraties, via een zogenaamde APK (Administratieve Periodieke Keuring). Uit deze keuring zijn een aantal gevallen naar voren gekomen waar gebleken is dat de administratie niet juist is. In 2019 zal een verdere uitdieping plaatsvinden van de consequenties van deze gevallen. Aangezien het onderzoek nog niet volledig is afgerond, is de total impact op de voorziening nog niet betrouwbaar in te schatten en dus niet verwerkt in de jaarrekening. Het bestuur zal vervolgens op basis van deze uitdieping per geval een besluit nemen.

Van de Kas Bank heeft het bestuur tevens een ISAE 3402 type II rapport ontvangen over de periode 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018. Aan de hand van dit rapport kan het bestuur een oordeel vellen over de kwaliteit van de Kas Bank als bewaarnemers van de effecten van SPAN en krijgt het inzicht in de punten waarvan Kas Bank zelf van mening is dat deze verbeterd moeten worden. Ook blijkt uit deze rapportage welke punten goed worden uitgevoerd door Kas Bank. De risico's die door het fonds ten aanzien van uitbestedingen zijn geïdentificeerd liggen op het gebied van continuïteit, integriteit en kwaliteit. Met betrekking tot de Kasbank dient vermeld te worden dat het fonds niet in individuele beleggingen participeert maar slechts in fondsen. Hiermee wordt het voornaamste risico gemitigeerd.

De afhankelijkheid van de Kas Bank wordt door het fonds als beperkt ingeschat. Het bestuur heeft verder kennisgenomen van de bevindingen van het ISAE 3402 rapport. De door de Kas Bank opgezette Interne Controlesysteem geeft het bestuur voldoende vertrouwen in de integriteit en kwaliteit van de door de Kas Bank beheerde processen. In 2018 zijn er twee bevindingen geconstateerd. In het ISAE geconstateerde resultaat binnen "Third party accounting and financial administration" over de correctheid in de eerste 6 maanden van de handmatige mutaties in statische data, is opgelost door het automatiseren van het 4 ogen principe vanaf juli. Binnen de "Access Management" is geconstateerd dat uit de steekproef een beperkt aantal vertrokken medewerkers de een geautoriseerde toegang hadden, niet tijdig verwijderd waren. Van misbruik is geen sprake gebleken. Beide bevindingen geven voor het bestuur geen aanleidingen om nadere verklaringen van Kas Bank te vragen als bewaarnemers van de effecten van het fonds.

IT-Risico
Onder IT-Risico wordt verstaan het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening niet worden ondersteund door IT. Pensioen-, beleggings- en financiële administratie zijn volledig ondergebracht bij administrateur en vermogensbeheerder, en valt dus onder uitbestedingsrisico. AT&T Medewerkers die tevens bestuurslid zijn maken gebruik van het bedrijfsnetwerk, wat ook toegankelijk is vanuit een andere dan de kantoorlocatie (in geval van calamiteiten). Verder heeft het bestuur een alternatieve IT-infrastructuur met e-mail en document opslag. Ter aanvulling, AT&T is een bedrijf waarbij IT-processen 'Business as Usual' zijn. Het fonds heeft inmiddels een IT-Beleid opgesteld.
Het fonds maakt gebruik van Microsoft managed platform (OS365) voor document-management, welke professioneel ondersteund wordt. VDX monitort actief websiteversies & past security updates automatisch toe. Er vindt een automatische update plaats van nieuwe versies van de Website.

Integriteitsrisico
Het integriteitsrisico betreft het risico dat de integriteit van het fonds wordt beïnvloed door niet integere of onethische gedragingen. Het bestuur wordt gescreend door de DNB. Het bestuur belegt in fondsen en niet rechtstreeks in aandelen, waarbij vermogensbeheer is uitbesteed en is handelen met voorwetenschap niet van toepassing. Het fonds heeft geen directe toegang tot de fondsrekeningen. Hiernaast kent het fonds een gedragscode die van toepassing is op alle leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de beleggingscommissie en het bestuursbureau. De gedragscode is in 2016 geactualiseerd. Daarnaast is een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling opgesteld. In 2016 heeft het fonds een analyse gemaakt van

het risico op belangenverstrengeling. Als onderdeel daarvan zijn de nevenfuncties van bestuur en bestuursbureau geïnventariseerd en in 2018 geactualiseerd.

Juridisch Risico

Onder juridisch risico wordt verstaan het risico samenhangend met veranderingen in, en naleving van wet- en regelgeving. Het fonds wordt in juridische veranderingen geadviseerd door een actuaris en het houdt zelf de wijzigingen in wet- en regelgeving bij. Stukken van het fonds worden regelmatig beoordeeld of geëvalueerd door externen (DNB, of intern toezicht, of anderszins). Eventuele hiaten of vragen worden in bestaande contracten/documenten opgenomen of separaat toegevoegd. Contracten met pensioenuitvoerder en vermogensbeheer zijn doorgelicht door diverse experts (bestuur pensioenfonds, actuaris, compliance officer/jurist werkgever), waarbij risico's zoveel mogelijk zijn afgedekt.

4. Informatie over de verwachte gang van zaken

Er zijn geen relevante ontwikkelingen te melden en het vastgestelde beleid wordt verder gecontinueerd.

5. Bestuursaangelegenheden

Samenstelling bestuur
In verband met de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen (zie ook de paragraaf over Pension Fund Governance) is een van de bestuurszetels toegewezen aan de gepensioneerden.

Deskundigheidsplan en opleiding
Op basis van het geschiktheidsplan 2017 is de educatie behoefte voor 2018 en volgend vastgesteld. Naast het verhogen van de vermogensbeheer kennis naar B+ van een bestuurslid, staat voor 2019 een opleiding vermogensbeheer voor twee leden van de beleggingscommissie op de agenda. Hiernaast zal ook een lid van het VO een verder educatie traject gaan volgen in 2019. Ín het kader van IORP zullen ook nog aanvullende trainingen gevolgd worden.

Gedragscode
Het bestuur heeft in 2016 haar gedragscode geactualiseerd. Daarnaast is een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling opgesteld. De gedragscode wordt jaarlijks ondertekend door het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de beleggingscommissie en het bestuursbureau. Doel van deze gedragscode is het waarborgen en handhaven van het vertrouwen in Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN) door belanghebbenden, evenals het voorkomen van integriteitrisico's. De gedragscode kent daartoe algemene gedragsregels voor verbonden personen en aanvullende gedragsregels voor insiders.
Deze gedragscode is gebaseerd op de Model Gedragscode 2015 van de Pensioenfederatie. Het bestuur heeft geen incidenten geconstateerd met betrekking tot het niet naleven van de gedragscode in 2018.

Financieel crisisplan
Eind 2018 is het financieel crisisplan geactualiseerd en opgenomen in de ABTN van het fonds. Het bestuur onderscheidt verschillende fases in een crisissituatie.
De eerste fase vangt aan wanneer de beleidsdekkingsgraad daalt tot onder het niveau van het vereist eigen vermogen. In deze fase zullen de sturingsmaatregelen zoals beschreven in de ABTN op de gebruikelijke manier worden uitgevoerd. Deze situatie wordt niet verder uitgewerkt in dit financieel crisisplan.
De tweede fase vangt aan wanneer de beleidsdekkingsgraad daalt tot onder het niveau van het minimaal vereist eigen vermogen. De te nemen maatregelen zijn afhankelijk van de economische verwachtingen voor de korte en lange termijn. Er worden geen toeslagen verleend. Als deze situatie vijfmaal wordt vastgesteld en de actuele dekkingsgraad ook nog onder het vereiste minimale vermogen ligt, zal worden gekort. Mocht er gedurende deze periode van vijf jaar geen uitzicht op verbetering zijn, dan kan het bestuur besluiten om eerder te korten.
De derde fase vangt aan wanneer de actuele dekkingsgraad daalt onder het niveau van de kritische dekkingsgraad, onder de 100%, zoals beschreven in de ABTN.
De maatregelen die het fonds ter beschikking staan zijn het toeslagenbeleid, het kortingsbeleid en beleggingsbeleid. In de ABTN worden verder de mate van inzetbaarheid, de effecten daarvan en communicatie toegelicht.

Geschillencommissie
Indien een geschil ontstaat tussen het pensioenfonds en een belanghebbende bij het pensioenfonds, zoals vermeld in artikel 21 van de statuten, dient de belanghebbende zich te wenden tot het bestuur van het pensioenfonds. Indien het bestuur en de belanghebbende niet tot een oplossing van het geschil komen, geldt de SPAN klachten- en geschillenprocedure zoals die is vastgesteld op 15 juli 2015.

Er zijn in het afgelopen jaar geen geschillen en/of klachten binnengekomen bij het bestuur.

Toezichthouder
Het afgelopen jaar zijn er aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Het herstelplan is door DNB formeel goedgekeurd op 18 mei 2018. SPAN heeft ook een haalbaarheidstoets ingediend. In het eerste kwartaal van 2019 heeft een actualisatie van het herstelplan plaatsgevonden.

In december 2018 heeft SPAN de DNB toezichtskalender 2019 ontvangen. Deze is nog verder toegelicht in een periodiek overleg met de DNB in maart 2019.

Kwetsbaarheidsanalyse
In 2017 heeft SPAN haar kwetsbaarheidsanalyse geëvalueerd. De volgende aandachtsgebieden zijn hierbij benoemd.

De regeling is gesloten
Er is een doorlopende uitvoeringsovereenkomst met de werkgever. Overleg heeft geen aanleiding gegeven om te veronderstellen dat de werkgever de uitvoeringsovereenkomst wil opzeggen, tevens zal dit ook alleen in overleg kunnen. De werkgever verplicht zich om jaarlijks de kosten van het fonds te voldoen en heeft daarnaast een bijstortingsverplichting als de dekkingsgraad lager is dan 100%. In de ABTN is vastgelegd dat als de situatie zich voordoet dat de werkgever de kosten niet meer betaalt, het bestuur het bestaansrecht van het fonds heroverweegt.
Het fonds heeft met ingang van ultimo 2014 een extra kostenvoorziening opgenomen gebaseerd op de toekomstige cashflows gedurende een periode van 3 jaar, inclusief de kosten van liquidatie.

Financiële situatie/ beleggingsbeleid
In juni 2018 heeft een herziening plaatsgevonden ten aanzien van de haalbaarheidstoets. Deze laat zien dat de uitkomsten binnen de gedefinieerde grenzen liggen.
· Mediaan pensioenresultaat 99,6% (Min. 95%)
· 5e percentiel pensioenresultaat 75,4%
· Relatieve afwijking =24,3% (Max. 25%)

SPAN bevindt zich in een reservetekort. Het herstelplan (geactualiseerd in 2019) laat zien dat herstel binnen 10 jaar mogelijk is.

Draagvlak en governance
Het beëindigen van de opbouw betekent niet dat het fonds geen aandacht meer vergt. De meeste werkzaamheden (en bijbehorende kosten) lopen gewoon door. Omdat er geen opbouw meer plaatsvindt, zal de rechtenadministratie minder tijd vergen. De overige zaken op de bestuur agenda blijven echter even relevant en de eisen vanuit het (intern) toezicht zullen eerder toe- dan afnemen. Dit is in contrast met de aandacht die de werkgever en werknemers zullen hebben voor een gesloten fonds. Naarmate de opbouw in de nieuwe regeling aan gewicht wint, zal de focus meer op deze regeling komen te liggen, en wordt het naar verwachting moeilijker om personen te vinden die geschikt zijn voor een functie in het bestuur of het verantwoordingsorgaan.

Naast het bestuur hebben het verantwoordingsorgaan en de beleggingscommissie een volledige bezetting. Voor bestuursleden geldt echter dat er voldoende geschiktheid aanwezig moet zijn voorafgaand aan toetreding tot het bestuur. Dit is altijd nog mogelijk gebleken door middel van een opleidings- en inwerktraject. Mocht dat niet het geval zijn, dan kan gekozen worden voor een extern bestuurslid. Dit leidt echter tot verhoging van de kosten en verdere vermindering van de betrokkenheid van de werkgever bij het fonds.

Beleidsplan 2017 -2020
In de komende periode zal het pensioenfonds naar verwachting blijven bestaan, tenzij zich relevante ontwikkelingen voordoen waardoor een overdracht naar een andere uitvoerder een interessante optie wordt. Minimaal tweemaal per jaar worden de toekomstmogelijkheden actief tegen het licht gehouden. De stand van zaken bij de uitvoerder wordt continu gemonitord, onder andere door middel van een kwartaaloverleg. Als dat nodig zal blijken, zal het bestuur een nieuwe uitvoerder zoeken met behulp van een consultant.

Uitbesteding
De pensioenadministratie was uitbesteed aan Aon Hewitt, per 1 december 2017 zijn deze activiteiten door RiskCo overgenomen. SPAN heeft een systematiek van SLA-rapportage en per kwartaal een werkoverleg.

De beleggingen voor risico van de deelnemers zijn ondergebracht in beleggingsfondsen bij BNP Paribas Investment Partners. Voor deze beleggingen zijn profielen vastgesteld. De beleggingen van individuele deelnemers volgen deze profielen. Er is geen mogelijkheid om voor individuele fondsen te kiezen.

Het uitbestede vermogen bij BNP Paribas Investment Partners wordt maandelijks gevolgd door het bestuur en de beleggingscommissie. Hierbij worden de prestaties van BNP Paribas Investment Partners afgezet tegen benchmarks en vergelijkbare fondsen. Tevens worden er regelmatig andere marktpartijen uitgenodigd om het bestuur en beleggingscommissie meer inzicht te geven in alternatieven en als referentiepunt voor de prestaties van BNP Paribas Investment Partners. Elk kwartaal is er overleg met BNP Paribas over de behaalde resultaten, de vooruitzichten en specifieke vragen.

Het fonds wordt ondersteund door middel van een Bestuursbureau. In een overeenkomst met Edmond Halley BV zijn naast de algemene van belang zijnde contractuele afspraken, de aard, inrichting en omvang van de werkzaamheden van het Bestuursbureau overeengekomen.

Begin 2016 heeft het bestuur besloten een tender uit te schrijven voor de actuariële dienstverlening. Op grond van de Code Pensioenfondsen moet de actuaris iedere 4 jaar geëvalueerd worden, en hiernaast heeft het bestuur besloten om striktere scheiding van advisering en certificering aan te brengen door deze uit te laten voeren door twee verschillende bureaus. Het resultaat van deze tender is dat per juli 2016 het bestuur een contract is aangegaan met Sprenkels & Verschuren voor actuariële advisering en met Triple A voor certificering.

Externe accountant
Aan het einde van 2018 heeft het bestuur de dienstverlening van alle externen, waaronder de accountant, geëvalueerd. Uit deze evaluatie is naar voren gekomen dat de accountant naar tevredenheid opereert. Conform het beleid wordt deze dienstverlening iedere vier jaar geëvalueerd.

Communicatie
In maart 2018 is een gewijzigd communicatieplan vastgesteld op basis van de bepalingen in de Wet Pensioencommunicatie. Het fonds heeft een website waar informatie gevonden kan worden met betrekking tot de stand van zaken, statuten en reglementen, financiële informatie, brochures, formulieren, het persoonlijk pensioenkapitaal (PPK), specifieke gebeurtenissen en een archief. Aan deze website is Pensioen 1-2-3 toegevoegd.

In 2018 zijn nieuwsbrieven gestuurd in de maanden februari en september. Daarin is onder andere aandacht besteed aan de financiële situatie van het fonds, de netto pensioenuitkering, resultaten deelnemersonderzoek, Bestuur, raden en commissies, indexatie ontwikkeling, privacyverklaring, beleggingsstrategie en het UPO.

Haalbaarheidstoets
Het bestuur heeft de volgende ondergrenzen vastgesteld voor het pensioenresultaat:

Ondergrens verwacht pensioenresultaat bij feitelijke financiële situatie	95%
Maximale afwijking bij feitelijke situatie in slechtweerscenario	25%

De in 2018 uitgevoerde haalbaarheidstoets voldeed aan deze ondergrenzen. Dat is een indicatie dat het beleid aansluit bij de gekozen ambitie.

6. Pensioenparagraaf

Binnen het pensioenfonds bestaan de volgende regelingen:

1. Het AT&T Pensioenreglement. Dit reglement is per 31-12-2013 beëindigd. Hierin bevinden zich alleen gepensioneerden en slapers.
2. Het Pensioenreglement (oud). Dit reglement is per 31-12-2005 beëindigd. Hierin bevinden zich alleen gepensioneerden en slapers.
3. Het Flex Pensioenreglement. Dit reglement is per 31-12-2005 beëindigd. Hierin bevinden zich alleen gepensioneerden en slapers.

Het AT&T Pensioenreglement
Met ingang van 1 januari 2014 is er voor alle werknemers van AT&T een andere pensioenovereenkomst van toepassing die niet door het pensioenfonds wordt uitgevoerd. De opbouw in het pensioenfonds is voor werknemers van AT&T met ingang van deze datum beëindigd.

Algemene ontwikkelingen in de pensioensector in 2018

Waar in het onderstaande gesproken wordt over de Pensioenwet kan in voorkomende gevallen ook de Wet verplichte beroepspensioenregeling aan de orde zijn.

1. Wetgeving

1.1 Pensioenwet en aanverwante regelgeving

Verzamelwet pensioenen 2018
Deze wet is een verzameling van zeer uiteenlopende pensioenzaken. De wet is op 19 december 2017 aangenomen door de Eerste Kamer en op 1 januari 2018 in werking getreden. Er zijn voor SPAN geen specifieke acties benoemd in verband met deze wet.

Verzamelwet Pensioenen 2019
Deze wet is een verzameling van zeer uiteenlopende pensioenzaken. De wet is op 11 december 2018 aangenomen door de Eerste Kamer en op 1 januari 2019 in werking getreden. Hieronder is een opsomming gemaakt van de onderwerpen waar de wetswijzigingen betrekking op hebben die in deze verzamelwet zijn opgenomen:

- Automatische waardeoverdracht en afkoop van hele kleine pensioenen;
- Gegevenslevering DNB;
- Overbruggingspensioen;
- Medezeggenschap kleine ondernemingen;

SPAN heeft geen hele kleine pensioenen die afgekocht zouden kunnen worden, en slechts een zeer beperkt aantal kleine pensioenen. Daarom is besloten om niet over te gaan tot automatische waardeoverdracht. Individuele verzoeken tot waardeoverdracht worden uiteraard gehonoreerd

Uniforme Rekenmethodiek (URM)
In 2018 zijn ministeriële regelingen gepubliceerd met de uniforme rekenmethodiek (URM) die gebruikt moet worden voor het berekenen van de scenario's van het te bereiken pensioen. Deze scenario's moeten worden getoond op Mijnpensioenoverzicht.nl vanaf 30 september 2019 en op het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) dat in 2020 wordt verstuurd. SPAN zal in 2019 hiervoor voorbereidingen treffen.

Het tonen van verschillende uitkomsten van het pensioen met behulp van scenariobedragen helpt om de risico's individueel inzichtelijk en voor de deelnemer relevant te maken. De Pensioenwet schrijft daarom voor dat pensioenuitvoerders de indicatie van het pensioen voor de deelnemer inzichtelijk maken in drie pensioenbedragen, gebaseerd op een optimistisch, verwacht en pessimistisch scenario. Deze rekenmethodieken zijn zowel van belang voor de communicatie van pensioenuitvoerders als voor de vaststelling van de risicohouding bij premieovereenkomsten, premieregelingen en variabele uitkeringen. De scenariobedragen houden niet alleen rekening met de door de pensioenuitvoerder toekomstig te verlenen toeslagen en eventuele kortingen maar ook met de toekomstige inflatie in de scenario's.

1.2 Overige wet- en regelgeving

AOW-leeftijd
Vanaf 2012 is in de wet vastgelegd dat de verhoging van de AOW-leeftijd en de pensioenrichtleeftijd in pensioenregelingen gekoppeld is aan de levensverwachting. Bij een toenemende levensverwachting worden de pensioen(richt)leeftijden automatisch verhoogd zonder dat daar een besluit van de overheid voor nodig is.

Uit nieuwe inzichten van het CBS over de gemiddelde levensverwachting van 65-jarigen volgt dat:

- De AOW-leeftijd stijgt per 1 januari 2022 van 67 jaar naar 67 jaar en 3 maanden. Tevens is bekend gemaakt dat in 2023 en 2024 de AOW-leeftijd niet zal stijgen;

Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)

Vanaf 25 mei 2018 is de AVG van toepassing en moeten pensioenfondsen deze verordening naleven bij het verwerken van persoonsgegevens. Vanaf die datum geldt in de hele EU dezelfde privacywetgeving.

De AVG versterkt de privacy-rechten van alle EU-burgers en daarmee ook van pensioen- en aanspraakgerechtigden evenals van leden van besturen en organen van pensioenfondsen in Nederland. Elke betrokkene krijgt het recht om zijn persoonsgegevens op te vragen bij het fonds, te corrigeren of te laten verwijderen, het recht om zijn persoonsgegevens elektronisch over te laten dragen (data portabiliteit) en het recht om een klacht in te dienen bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). Uit de AVG volgen voor pensioenfondsen de volgende verplichtingen:

1. Opstellen privacy beleid;
2. Opstellen verwerkingsregister;
3. Zorgen voor sluitend systeem verwerkersovereenkomsten;
4. Opstellen gegevensbeschermingseffectbeoordeling (DPIA);
5. Aanwijzen Functionaris Gegevensbescherming (FG);
6. Melding datalekken;
7. Naleving AVG.

Het fonds heeft de AVG vereisten conform de wet doorgevoerd.

Introductie sleutelfuncties bij pensioenfondsen

Op 13 januari 2017 is de Europese IORP II richtlijn in werking getreden. Deze richtlijn moet door pensioenfondsen uiterlijk op 13 januari 2019 geïmplementeerd zijn. Het doel van de richtlijn is het bevorderen van de verdere ontwikkeling van de 2e pijler pensioen in de EU.

In verband met de implementatie van de IORP II richtlijn moet een pensioenfonds over de volgende drie sleutelfuncties beschikken:

- De risicomanagement functie;
- De actuariële functie;
- De interne auditfunctie.

Bij de inrichting mag rekening worden gehouden met de omvang en interne organisatie van het pensioenfonds, en met de omvang, de aard en de complexiteit van de werkzaamheden van het pensioenfonds. Het identificeren van de sleutelfuncties mag niet tot al te belastende vereisten voor een pensioenfonds leiden.

Er dient onderscheid gemaakt te worden tussen:

- De personen die sleutelfuncties vervullen: diegenen die betrokken zijn bij de uitvoering van de sleutelfuncties;
- De houders van een sleutelfunctie: diegenen die eindverantwoordelijk zijn voor de uitoefening van de taken die vallen onder een sleutelfunctie.

Houders van sleutelfuncties rapporteren materiële bevindingen en aanbevelingen aan het bestuur:

- Als de houder van een sleutelfunctie ook bestuurslid is, moeten materiële bevindingen en aanbevelingen ook aan de Raad van Toezicht of de visitatiecommissie gerapporteerd worden;
- Als het bestuur geen afdoende maatregelen treft, is de houder van de sleutelfunctie verplicht hiervan melding te doen bij DNB.

In 2019 zullen de verschillende sleutelfuncties bij het fonds worden ingericht, en zal het fonds overeenkomsten gesloten hebben met externen voor de uitvoering van de functies.

Andere wijzigingen IORP II Richtlijn

- Uitbreiding informatieverplichtingen pensioenuitvoerders;
- Nadere regelgeving openbaarmaking sancties en maatregelen door DNB.

2. Financiële positie pensioenfondsen

Dekkingsgraad pensioenfondsen

De gemiddelde dekkingsgraad van de Nederlandse pensioenfondsen is over heel 2018 gedaald van 108% naar 104%. De beleidsdekkingsgraad voor een gemiddeld pensioenfonds, gebaseerd op de gemiddelde dekkingsgraad van de afgelopen twaalf maanden, steeg in 2018 van 106% naar 108%. Deze eindstand voor 2018 is hoger dan het gemiddelde wettelijke vereiste minimum van 104,3%. De verwachting is echter dat een aantal fondsen het jaar toch afsluit met een dekkingstekort. Mogelijke kortingen per jaareinde 2019 en 2020 zijn daardoor een realistisch scenario.
Zoals gemeld heeft het fonds per einde van het jaar een dekkingsgraad van 105,4%, en blijft daarmee boven het gemiddelde van alle fondsen.

Onrustig jaar vol tegenvallers op de beurs

De aandelenbeurzen sloten 2018 af met een verlies van ruim 5%. Met name de laatste drie maanden van 2018 zorgde voor dit verlies. De rente bleef laag en daalde zelfs in december nog verder.
De beurskoersen kwamen in 2018 telkens onder druk te staan, onder andere door de handelsoorlog tussen de Verenigde Staten (VS) enerzijds en China, Canada en Europa anderzijds. Ook de politieke situatie tussen de VS en Noord-Korea zorgde voor onzekerheid.
Daarnaast waren er zorgen over de economische groeiverwachtingen. Beleggers waren het gehele jaar erg nerveus en op zoek naar triggers die het einde aan de lange periode van stijgende aandelenbeurzen zouden kunnen verstoren. In Europa speelde het Brexit-akkoord en de situatie rond de nieuwe begroting in Italië een grote rol. De Europese Centrale Bank besloot om het opkoopprogramma in 2019 af te bouwen, maar vooralsnog is de rente nog op een erg laag niveau. Met name het laatste kwartaal van 2018 zorgde onder beleggers voor teleurstelling en een zeer volatiele markt door een flinke daling van de olieprijzen, de verhoging van de rente in de VS en de kritische uitlatingen van president Trump op het beleid van de FED.
De swaprente bleef in 2018 laag en daalde zelfs verder in de laatste maand. Hierbij speelt mee dat de Ultimate Forward Rate (UFR) in 2018 daalde van 2,6% naar 2,3%. Door die daling moeten voor de lange looptijden hogere verplichtingen worden aangehouden, wat de daling van de verplichtingen op de kortere looptijden teniet heeft gedaan. De UFR betekent dat pensioenfondsen voor langlopende verplichtingen mogen uitgaan van een hogere rente dan de marktrente. Inmiddels is het verschil tussen de marktrente en de UFR flink teruggelopen.
Per saldo hebben de aandelenbeurzen het jaar 2018 met een verlies van ruim 5% afgesloten. Dit hing wel af van het al dan niet afdekken van de Amerikaanse dollar en Japanse Yen, die stegen 4,5% respectievelijk 13% ten opzichte van de euro. De ontwikkelingen op de aandelenbeurzen zorgden voor gebrek aan herstel bij de pensioenfondsen. In tegenstelling tot de aandelenportefeuille behield de vastgoedportefeuille zijn waarde. De vastrentende waardenportefeuille nam met 0,5% rendement iets toe in waarde. De stijging was vooral te danken aan de lange staatsobligaties en hypotheken.
De enige meevaller die de pensioenfondsen in 2018 konden inrekenen, was de overgang naar een nieuwe sterftetafel. Het gaat om de prognosetafel zoals het Actuarieel Genootschap die in september 2018 heeft gepubliceerd. De verwachting is dat alle fondsen per jaareinde 2018 zijn overgegaan naar deze tafel. De impact is een verbetering van de dekkingsgraad met gemiddeld 1%.

3. Overige ontwikkelingen

Stagnering nieuwe pensioenstelsel
In 2017 is het Regeerakkoord van kabinet Rutte III tot stand gekomen. Het streven in het Regeerakkoord was om begin 2018 op hoofdlijnen overeenstemming te hebben over de nadere invulling en in 2020 zou wetgeving afgerond zijn zodat de implementatiefase kan starten.
Op 4 april 2018 heeft Minister Koolmees een brief gestuurd naar de Tweede Kamer waarin hij aangeeft dat (aanvullend) pensioen in de eerste plaats een arbeidsvoorwaarde is en daarom spelen sociale partners een belangrijke rol bij de totstandkoming van een nieuw pensioenstelsel. Voor de Minister blijven het afschaffen van de doorsneesystematiek en een meer persoonlijk pensioenvermogen gecombineerd met het behoud van collectieve risicodeling belangrijke uitgangspunten voor het nieuwe pensioenstelsel.
Op 21 november 2018 heeft Minister Koolmees de Tweede Kamer geïnformeerd over het feit dat er geen akkoord is ontstaan over de vernieuwing van het pensioenstelsel. Er is een aantal maanden intensief gesproken tussen kabinet en sociale partners. Deze gespreken hebben echter niet tot overeenstemming geleid. Het kabinet beraadt zich op het vervolgproces, aangezien de urgentie om het pensioenstelsel te vernieuwen onverminderd groot blijft.

Toezicht
Het toezicht van de AFM is risico gestuurd. Dat betekent dat de AFM een risicoanalyse van de markt maakt en op basis daarvan de thema's in het toezicht kiest. De AFM stelt hierbij de volgende drie prioriteiten:

- Het verkleinen van de ongewenste risico's in de financiële markten door regulier en thematisch toezicht;
- Het versterken en vernieuwen van het toezicht door gericht te investeren in technologie en methodieken;
- Het vergroten van de effectiviteit, efficiency en wendbaarheid van de organisatie van de AFM.

Voor 2018 had de AFM voor de afdeling Pensioen en Verzekeren de volgende projectmatige activiteiten gepland. Het hoofdthema was: Tegenvallende financiële positie na pensionering.

- Analyse van derde pijler producten;
- Beïnvloeding n.a.v. de uitkomsten van het pilotonderzoek dat in 2017 is uitgevoerd naar de kwaliteit van pensioenadvies aan werkgevers en, indien nodig, nader onderzoek;
- Onderzoek naar de mate waarin bij de uitvoering van beschikbare premieregelingen het belang van de klant centraal staat, zowel in de informatieverstrekking, de productontwikkeling en de wijze waarop deelnemers worden begeleid bij het maken van een keuze voor een vaste of variabele uitkering;
- Onderzoek naar duidelijke, evenwichtige en correcte informatie inzake (overheid)pensioen;
- Bevorderen dat consumenten meer inzicht krijgen in hun financiële situatie na pensionering;
- Bevorderen dat het perspectief van de consument/deelnemer voldoende wordt betrokken in discussie over een nieuw pensioenstelsel.

Voor 2019 heeft AFM de volgende speerpunten vastgesteld:

- Toezicht op nieuwe partijen en markten door Brexit;
- Voorkomen van onverantwoord gebruik van technologie en data;
- Aanpak van niet-passende financiële producten;
- Aandacht voor duurzaamheid in de financiële sector;
- Aanpak van marktrisico's in de kapitaalmarkten;
- Duurzame verbetering van de kwaliteit van accountantscontroles;
- Tegengaan van witwassen en andere financieel-economische criminaliteit.

Toezichthouder DNB heeft zich voor 2018 gericht op de volgende toezichtthema's voor pensioenfondsen.

- Evenwichtige financiële keuzes dragen bij aan vertrouwen
  Een evenwichtige en op lange termijn houdbare financiële opzet van pensioenfondsen is van belang om verwachtingen van deelnemers waar te maken en het vertrouwen te behouden;
- Toekomstgerichtheid
  De grote veranderingen die in de omgeving van de pensioenfondsen plaatsvinden, maakt de noodzaak voor fondsen urgent om zich te focussen op de lange termijn;
- Beheerste pensioenuitvoering in een digitaliserende omgeving
  Een robuust digitaal administratiesysteem is essentieel voor pensioenfondsen;
- Klaar voor IORP II
  In 2019 zal de Europese richtlijn IORP II worden geïmplementeerd in nationale wetgeving. Onderdeel van IORP II zijn de concrete eisen aan de inrichting van de risicomanagementfunctie en sleutelfuncties.

DNB heeft ook de "Visie op Toezicht 2018-2022" gepubliceerd. In deze visie zet DNB de koers uit voor het toezicht voor de komende jaren en staan de volgende drie sector overstijgende speerpunten centraal:

- DNB speelt in op technologische vernieuwing;
- DNB stuurt op toekomstgerichtheid en duurzaamheid;

- DNB is streng op financieel-economische criminaliteit.

Voor 2019 heeft DNB de volgende speerpunten:

- Politieke onzekerheid (vooral i.v.m. Brexit);
- Verandervermogen (meebewegen met veranderende marktomstandigheden);
- Cyberaanvallen en IT-disrupties;
- Financieel-economische criminaliteit;
- Her-beprijzing van risico en veranderende yield curve;
- Kwetsbaarheden op de vastgoedmarkten.

Mutatieoverzicht deelnemers

Per ultimo 2018 bedroeg het aantal deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden 504 (zie tabel 1)

Tabel 1 – Bestand Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (aantallen)

			Ingegane pensioenen					
Aantallen	Deel - nemers	Gewezen deelnemers	Ouderdoms pensioen	Partner pensioen	Wezen pensioen	Arbeids ongeschikten	TOTAAL 2018	TOTAAL 2017
Stand per 1 januari	0	429	59	11	4	1	504	504
Mutaties bij	0	0	5	0	0	0	5	11
Mutaties af	0	5	0	0	0	0	5	11
Stand per 31 december	**0**	**424**	**64**	**11**	**4**	**1**	**504**	**504**

Tabel 2 – Verdeling rechthebbenden naar geslacht

			Ingegane pensioenen					
Aantallen	Deel - nemers	Gewezen deelnemers	Ouderdoms pensioen	Partner pensioen	Wezen pensioen	Arbeids ongeschikten	TOTAAL 2018	TOTAAL 2017
Mannen	0	341	57	0	4	0	402	402
Vrouwen	0	83	7	11	0	1	102	102
Stand per 31 december	**0**	**424**	**64**	**11**	**4**	**1**	**504**	**504**

Tabel 3 – Verdeling rechthebbende naar reglement

			Ingegane pensioenen					
Aantallen	Deel - nemers	Gewezen deelnemers	Ouderdoms pensioen	Partner pensioen	Wezen pensioen	Arbeids ongeschikten	TOTAAL 2018	TOTAAL 2017
Flex+ AT&T Pensioenreglement	0	384	24	5	3	1	417	417
Het Pensioenreglement (oud)	0	40	40	6	1	0	87	87
Stand per 31 december	**0**	**424**	**64**	**11**	**4**	**1**	**504**	**504**

7. Beleggingsparagraaf

Algemeen
Door het fonds is in een apart document een beleggingsstrategie opgesteld waarvan hieronder de hoofdlijnen uiteengezet worden. Hierbij hanteert het fonds de hieronder schematisch weergegeven beleidscyclus. De start van deze cyclus vindt plaats bij het vaststellen van de doelstellingen en uitgangspunten. Vervolgens wordt het strategisch beleggingsplan ingevuld. Dit wordt geïmplementeerd en uitbesteed. Daarnaast worden maatregelen voor risicobeheersing vastgesteld. Vervolgens is er een proces van uitvoering, monitoring en daarna evaluatie en waar nodig bijsturen. De strategie is in 2018 opnieuw beoordeeld.

Beleggingsbeleid in het belang van de deelnemers
In de ABTN is de doelstelling van het beleggingsbeleid van SPAN vastgelegd. Tevens zijn er strategische doelstellingen geformuleerd in het belang van de deelnemers:

- Het beleggingsbeleid is primair erop gericht om te kunnen voldoen aan de verplichtingen;
- Daarnaast wordt ernaar gestreefd om op de lange termijn te kunnen voldoen aan de verplichtingen plus volledige toeslagen;
- Het beleggingsbeleid is erop gericht een reservetekort te voorkomen.;
- Het beleggingsbeleid is gericht op het reduceren van het risico door het toepassen van een diversificatiestrategie en het (gedeeltelijk) afdekken van het renterisico.

In het voorjaar van 2017 heeft het bestuur een ALM[1]-studie uitgevoerd ter onderbouwing van het toekomstig te voeren strategisch beleggingsbeleid. Hierbij is tevens geconstateerd dat het huidige strategische beleggingsbeleid past bij de doelstelling en risicobereidheid van het fonds.

Waarborging van risico's, kwaliteit en veiligheid
Het bestuur is eindverantwoordelijk voor het gehele beleggingsproces, en neemt beslissingen van beleidsmatige en strategische aard. Bij de beslissingen wordt het bestuur geadviseerd door de beleggingscommissie, de ondersteunende actuaris en de vermogensbeheerder. Onder het strategische beleggingsbeleid wordt verstaan:

- de vaststelling van het doel en de stijl van het beleggingsbeleid;
- de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille en de bijbehorende bandbreedtes;
- de benchmarks en de selectie en aanstelling van de vermogensbeheerder(s).

Maandelijks wordt door de beleggingscommissie een risicoanalyse gedaan welke met het bestuur wordt besproken.
Hiernaast belegt het fonds in diverse beleggingsfondsen, wordt het beleggingsmandaat minimaal een keer per jaar beoordeeld, en evalueert het bestuur jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten

Uitvoering renterisico
Het beleid van het fonds is om afhankelijk van de rentestand en visie over de te verwachten ontwikkelingen, het risico van een mogelijke verlaging van de rente op te vangen door een deel van de vastrentende waarden

[1] Asset-liability management

te beleggen in LDI-fondsen.
Conform de huidige duration-matching[1] portefeuille wordt tot 25% van het renterisico afgedekt middels beleggingen in LDI[2] fondsen.

Verhandelbaarheid van beleggingen
Door het pensioenfonds wordt voornamelijk belegd in liquide beleggingsfondsen. Verder wordt het liquiditeitsrisico beheerst door een liquiditeitsplanning te maken en de voor uitkeringen benodigde liquide middelen eenmaal per kwartaal aan de beleggingsportefeuille te onttrekken.

Derivaten voor risico-reducerende doeleinden
De beleggingen van SPAN in derivaten zijn beperkt tot renteswaps[3] in de LDI-portefeuille. De beleggingen in renteswaps dragen bij tot een vermindering van het renterisico.
Het gebruik van derivaten binnen de fondsen in de rendementsportefeuille wordt buiten beschouwing gelaten.

Marktwaardering instrumenten
De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaardering. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Beleggingen voor risico pensioenfonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Strategisch beleggingsplan
Het bestuur volgt de ontwikkelingen op het gebied van duurzaam beleggen. De keuze van beleggingen zal echter primair voor rendement zijn. Gezien de huidige hoge marktwaarderingen en de lage rente door het beleid van de ECB[4] wordt er voor een defensieve beleggingsportefeuille gekozen.

Voor het bepalen van het benodigde rendement gaan we uit van de kasstromen van eind 2016, oftewel het actuele vermogen en de verplichtingen per jaar van zowel de gepensioneerden als van de slapers. Uit deze gegevens blijkt dat bij een inflatie van 2% het benodigde rendement om aan alle verplichtingen te kunnen voldoen 2,9% is.

Gezien de huidige dekkingsgraad zal het rendement primair worden gebruikt om de buffer te vullen. Uit de ALM-studie van 2017 is gebleken dat met een basisverdeling van 65% vastrentende waarden en 35% aandelen over de lange termijn gezien een gemiddeld rendement van 2,9% haalbaar is.
Er wordt voor een gedeeltelijke rente afdekking van 25% gekozen. Het afschaffen van de renteafdekking zou tot een ca. 4% stijging van het Vereist Eigen Vermogen leiden. Dit wordt onwenselijk geacht.

Zoals eerder vermeld, belegt het pensioenfonds in beleggingsfondsen. Daar waar de verwachting is dat er door actief te beleggen meer rendement is te behalen zal voor een fonds met een actief beleid worden gekozen. Is de kans op een hoger rendement gering, dan valt de keuze op indexfondsen. Over het algemeen zal in efficiënte markten gekozen worden voor een passief beleid, tenzij er in het kader van de verhouding rendement – risico – kosten aanleiding is om voor een actief beleid te kiezen.

Op dit moment zal elke verandering in de beleggingsportefeuille zodanig worden uitgevoerd dat het risico, gemeten in het Vereist Eigen Vermogen, niet stijgt.

ESG
Het fonds voert een passief ESG (Environmental, Social and corporate Governance) beleid. Dat wil zeggen dat bij nieuwe investeringen en/of herbeleggingen, bij gelijk risicoprofiel en bij gelijke rendementsverwachting, een ESG-fonds de voorkeur krijgt.

Op dit moment is de kennis en mankracht niet aanwezig om een actief ESG-beleid te voeren.

ESG-fondsen zouden op de lange termijn een gelijk zo niet hoger rendement behalen. Bij sommige fondsen zullen de risico's echter ook fondsen hoger zijn omdat bedrijven in nieuwe onzekere technologieën of producten investeren.

Om voor de langere termijn meer inzicht in risico en rendement te verkrijgen wordt in de maandelijkse vergelijking van de SPAN beleggingsfondsen met peer beleggingsfondsen ook de ESG-rating van de beleggingsfondsen bijgehouden.

[1] Het in overeenstemming brengen van de gewogen gemiddelde looptijd van de vastrentende waarden met de gewogen gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen.
[2] Liability Driven Investment
[3] Een swap is een overeenkomst tussen twee partijen tot het uitwisselen van betalingen gedurende de looptijd van de swap. Deze betalingen worden verricht over een afgesproken onderliggende waarde (de „notional"). Deze notional zelf wordt niet afgerekend. Bij een standaard renteswap wordt een vaste rente (de swaprente) vastgesteld bij aanvang van de overeenkomst, terwijl de variabele rente periodiek gekoppeld is aan een specifieke marktrente.
[4] European Central Bank

Assetmix
Er zijn twee beleggingsportefeuilles met ieder een eigen mandaat:

- Een rendementsportefeuille.
- Een duration-matching portefeuille; hierin is vanaf januari 2008 ongeveer 25% van het renterisico afgedekt middels beleggingen in BNP Paribas LDI Solution compartimenten conform de duration van de verplichtingen.

De huidige strategische mix voor de rendementsportefeuille is 35% zakelijke waarden en 55% vastrentende waarden. De beleggingsportefeuille volgens het mandaat en de mate waarin hier afgeweken mag worden ziet er als volgt uit:

Rendementsportefeuille	**Norm gewicht (%)**	**Limieten (%)**		**Passief Actief**	**Benchmark[1]**
Aandelen	***35***	***25***	***50***		
Large cap Europe	5	2	8	P	MSCI Europe ex Contrvrsl Weapons NR Euro
Large cap World	5	2	8	P	MSCI World NR USD
Large cap World	5	2	8	A low vol.	MSCI World NR EUR
Small cap Europe	5	2	8	A	MSCI Europe Small Cap NR USD
Equity Pacific excl. Japan	7	4	10	A	MSCI AC Asia Ex Japan NR USD
Emerging Markets Equities Global	8	5	11	A	MSCI EM NR USD
Alternatieve beleggingssoorten	***10***	***7***	***13***		
Global convertibles	10	7	13	A	TReuters Global Hedged CB T
Vastrentende waarden	***55***	***40***	***70***		
Government Euro	10	7	13	P	JPM GBI EMU TR EUR
Government USA	10	7	13	P	BBgBarc US Gov Float Adj TR USD
Investment grade Euro	5	2	8	A	BBgBarc Euro Agg Corps TR EUR
Investment grade USA	5	2	8	A	Barclays Interm Corp TR
High yield Euro	5	2	8	A	ICE BofAML Euran Ccy HY Constnd TR HEUR
High yield US	5	2	8	A	ICE BofAML US HY Constnd TR USD
Emerging MKT local debt	5	2	8	A	JPM GBI-EM Global Diversified TR USD
Emerging MKT USD	10	7	13	A	JPM EMBI Global Diversified TR USD

Tactische posities worden alleen binnen de fondsen ingenomen. De hiervoor aangeven bandbreedtes zijn om de normale marktwaardeveranderingen van de fondsen op te vangen. Rebalancing van de Rendementsportefeuille richting strategische normweging vindt enkel plaats op maandbasis indien de actuele positie van een beleggingsfonds zich buiten de toegestane bandbreedte bevindt.
Eenmaal per jaar wordt door het bestuur in overleg met de beleggingscommissie de normwegingen en marges geoordeeld en indien nodig aangepast.

Het doel van de Duration Matching Portefeuille is het renterisico, als gevolg van de bestaande mis match tussen de rentegevoeligheid van de voorzieningen en de rentegevoeligheid van de beleggingen, te reduceren. De duration-matching portefeuille is als volgt verdeeld. Zoals te zien heeft BNP een verschuiving aangebracht in de verdeling naar een LDI categorie van 0 -10 jaar, en een LDI categorie van 10 - 20 jaar.

[1] Een objectieve vergelijkingsmaatstaf voor het beoordelen van de performance (met name bij actief beheer) van een vermogensbeheerder tegenover een brede markt gerelateerde portefeuille.

	Feitelijke allocatie	
	2018	**2017**
LDI 0 - 10 years	0,8%	0,0%
LDI 5 - 10 years	0,0%	0,8%
LDI 10 - 20 years	27.7%	0,0%
LDI 10 - 15 years	0,0%	6,4%
LDI 15 - 20 years	0,0%	21,7%
LDI 20 - 25 years	36,2%	36,3%
LDI 25 - 35 years	32,2%	31,8%
LDI 35 – 50 years	2,9%	2,8%
Cash	0,1%	0,1%

De mate van rente afdekking per 31 december 2018 (DNB UFR) was 26,0% (2017: 25,7%)

8. Actuariële paragraaf

In de pensioenreglementen is beschreven dat ieder jaar per 1 januari alle pensioenaanspraken en –rechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden kunnen worden aangepast en tevens op welke wijze dit geschiedt.
Het bestuur heeft de ambitie om deze pensioenaanspraken en - rechten jaarlijks te indexeren met de stijging van het prijsindexcijfer volgens de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS), over de periode van 12 maanden gerekend over september tot en met september direct voorafgaande aan de verhogingsdatum.

De indexatie (voor zover nog niet toegekend) is voorwaardelijk en wordt gefinancierd uit de overrendementen. Er wordt geen bestemmingsreserve voor indexatie gevormd. Het bestuur volgt daarbij het beleid dat op basis van de beschikbare reserves een beslissing zal worden genomen of er al dan niet volledig geïndexeerd gaat worden.

Premiebijdragen
Met ingang van 1 januari 2014 bouwen de medewerkers van AT&T geen pensioen meer op volgens het AT&T Pensioenreglement en dus ook niet meer bij het pensioenfonds. Op grond van de Pensioenwet zijn de kosten die behoren tot de kostendekkende premie alleen die kosten die behoren bij een aangroei en die zijn voor het fonds dus gelijk aan nul.

Vergoeding uitvoeringskosten
In de uitvoeringsovereenkomst is een vergoeding van de uitvoeringskosten, met een opslag van 30%, vastgelegd. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is hierin ook opgenomen, conform de Nederlandse wetgeving. De werkgever blijft de kosten van het fonds vergoeden.

	2018	2017
	€	€
Ontvangen premie voor kosten	416	481

Ontwikkeling van de dekkingsgraad
De actuele dekkingsgraad is in boekjaar 2018 gedaald van 111,2% per eind 2017 naar 105,4% per eind 2018. De beleidsdekkingsgraad, het twaalf maands gemiddelde van de actuele dekkingsgraad, is in boekjaar 2018 gestegen van 110,3% per eind 2017 naar 110,6% per eind 2018. In de volgende grafiek wordt de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad over de afgelopen 36 maanden weergegeven.

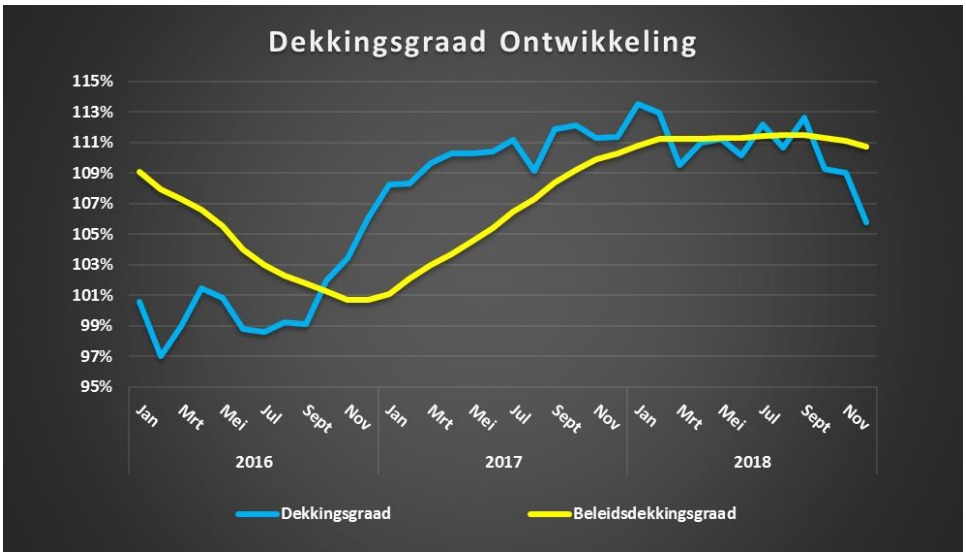

Solvabiliteit
Wettelijk is het 'vereist eigen vermogen' zodanig vastgesteld dat met de wettelijk vastgestelde zekerheidsmaat van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen één jaar over minder middelen beschikt dan nodig om te kunnen voldoen aan de onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Met andere woorden, de kans dat het pensioenfonds zich één jaar later in een situatie van onderdekking bevindt, is kleiner dan of gelijk aan 2,5%.

Het vereist eigen vermogen voor het totale pensioenfonds heeft betrekking op de technische voorziening voor risico fonds en de technische voorziening voor risico deelnemers. In onderstaande tabel worden de solvabiliteitsvereisten van het fonds per 31 december 2018 weergegeven.

Solvabiliteit voor het deel van het risico pensioenfonds

	Als % van de TV
Minimaal vereist eigen vermogen	4,0%
Vereist eigen vermogen (werkelijke beleggingsmix)	23,3%
Vereist eigen vermogen (strategische beleggingsmix)	22,4%

Het vereist eigen vermogen voor risico fonds is berekend volgens het standaardmodel. Voor de toetsing van de financiële positie wordt het vereist eigen vermogen ultimo 2018 vastgesteld op basis van de strategische beleggingsmix. Per 31 december 2018 bedraagt de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds 110,6%. De beleidsdekkingsgraad bevindt zich daarmee onder de vereiste dekkingsgraad per deze datum. Derhalve verkeert het pensioenfonds per 31 december 2018 in een situatie van een vermogenstekort.

Resultaat in boekjaar 2018
In het boekjaar 2018 is een negatief resultaat behaald van -/- 8.367. Dit resultaat is voornamelijk ontstaan door de ontwikkeling van het vermogen. In onderstaande tabel wordt een uitsplitsing van het resultaat naar de diverse bronnen gemaakt.

Resultaat naar bron

Resultatenbron	2018	2017	2016
Beleggingen/marktrente	-/- 9.464	7.739	-/- 1.479
Premie	0	0	0
Waardeoverdrachten	-/- 8	0	-/- 2
Kosten	130	151	106
Uitkeringen en afkopen	10	2	-/- 2
Voorwaardelijke toeslagverlening	0	0	0
Kanssystemen	-/- 388	-/- 43	2
Wijziging (actuariële) grondslagen	1.385	92	-/- 1.495
Andere oorzaken	-/- 32	-/- 110	83
Resultaat	**-/- 8.367**	**7.832**	**-/- 2.787**

<u>Nadere toelichting van het resultaat</u>

Het beleggingsresultaat wordt bepaald door het behaalde beleggingsrendement te vergelijken met de toevoeging voor interest aan de technische voorziening. Daarnaast wordt eveneens de wijziging van de technische voorziening als gevolg van de wijziging van de rentetermijnstructuur betrokken in het resultaat. Het saldo op de post beleggingen/marktrente is negatief.

- Over het boekjaar 2018 is een negatief beleggingsrendement van -/- 3.517 behaald voor het fonds. Waarvan voor risico deelnemers deze -/-21 waren.
- Wijziging van de TV als gevolg van wijziging rentetermijnstructuur van -/- 6.119.
- De vermogensbeheerkosten bedragen daarnaast 216 in 2018.
- Daartegenover staat dat op de technische voorziening een winst van 367 is behaald.

Tezamen levert dit een negatief resultaat op van -/- 9.464 voor het total fonds.

- In de pensioenregelingen van het fonds vindt sinds 2014 geen pensioenopbouw meer plaats. Het resultaat op premie is derhalve nul voor boekjaar 2018.
- Over het boekjaar 2018 is een positief resultaat geboekt op de post kosten. De ontvangen bijdragen voor kosten, inclusief de opslag van 30%, in combinatie met de vrijval van kosten uit de technische voorziening zijn hoger dan de daadwerkelijk gemaakte kosten. Hierdoor ontstaat er een resultaat op kosten ter grootte van 130 positief.
- Het resultaat op uitkeringen is in boekjaar 2018 is positief.
- Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2018 geen toeslagen te verlenen.
- Het resultaat op overlijden is, zeker bij kleine populaties, onderhevig aan schommeling.
- Op langleven is in boekjaar 2018 een verlies gemaakt doordat er geen deelnemers zijn overleden. De werkelijke sterfte was dus lager dan is aangenomen in de overlevingsgrondslagen.
- Op kortleven is een winst gemaakt in 2018 doordat er geen hoofdverzekerden zijn overleden. Er is dus minder nabestaandenpensioen ingegaan dan was aangenomen in de grondslagen.
- Per eind 2018 is zowel de prognosetafel als de ervaringssterfte geactualiseerd. Deze aanpassingen in de overlevingsgrondslagen zullen zichtbaar zijn in het resultaat op overlijden over boekjaar 2019.
- Door de wijziging van de actuariële grondslagen zijn de technische voorzieningen met 1.232 afgenomen. Dit resulteert in een winst van gelijke omvang.

- De wijziging van de kostenvoorziening leidt in 2018 tot een positief resultaat van 153.
- Het resultaat op mutaties en correcties ad 32 negatief wordt veroorzaakt door de opvoer van de technische voorziening voor onvindbaren, flexibilisering en overige correcties.

9. Rapportage over Pension Fund Governance

Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen
Het fonds heeft gekozen voor een paritair bestuur waarin twee zetels worden bezet door vertegenwoordigers van de werkgever, een zetel door een vertegenwoordiger van de (gewezen) deelnemers en een zetel door een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden.

Het pensioenfonds heeft op de volgende wijze invulling gegeven aan medezeggenschap binnen het pensioenfonds:

- Instelling verantwoordingsorgaan
- Instelling intern toezicht
- Aanstelling compliance officer
- Beleggingscommissie

Verantwoordingsorgaan
Het verantwoordingsorgaan is samengesteld uit vertegenwoordigers van de (gewezen) deelnemers, gepensioneerden en de werkgever. Het verantwoordingsorgaan vergadert eenmaal per kwartaal samen met het bestuur. Bij belangrijke wijzigingen, zoals omschreven in de ABTN en het reglement van het verantwoordingsorgaan, vraagt het bestuur advies aan het verantwoordingsorgaan.

Op 31-12-2018 is het verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld:

Naam	**Functie**
J. Alonso Mosquera	Voorzitter benoemd namens de (gewezen) deelnemers
M. Kemper	Secretaris benoemd namens de (gewezen) deelnemers
H. Lammers	Benoemd namens de (gewezen) deelnemers
F. Vennik	Benoemd namens de gepensioneerden
E. Lohr	Benoemd namens de werkgever

In 2017 is de frequentie van het overleg met het bestuur aangepast naar eenmaal per kwartaal. Deze frequentie past beter bij de gesloten status van het fonds. Als ontwikkelingen daar aanleiding toe geven, kan extra overleg gepland worden.

Het bestuur stelt het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid advies uit te brengen over elk voorgenomen besluit tot:

- Het nemen van maatregelen van algemene strekking;
- Wijziging van de statuten en reglementen van het pensioenfonds;
- Vaststelling van het jaarverslag, de jaarrekening, de actuariële en bedrijfstechnische nota;
- Vaststelling herstelplan;
- Vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten indien daaraan toepassing wordt gegeven;
- Het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid/indexatiebeleid;
- Gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- Liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- Het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm;
- Samenvoeging van het pensioenfonds met een ander pensioenfonds;
- Het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- Het terugstorten van premie of geven van premiekorting;
- Het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- Het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- De vorm, inrichting en samenstelling van het intern toezicht;
- Het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- Het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Het Verantwoordingsorgaan heeft in het kader van zijn taakuitoefening kennisgenomen van het jaarverslag en de jaarrekening, en daar een oordeel over gegeven.

Intern toezicht
Het intern toezicht is georganiseerd door middel van een visitatiecommissie. Deze commissie zal ieder jaar (vanaf het verslagjaar 2014) tenminste de volgende taken uitvoeren; het beoordelen van beleids- en bestuur procedures, bestuursprocessen en de checks en balances binnen het fonds; het beoordelen van de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd; het beoordelen van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico’s op de langere termijn.

Compliance officer
Het bestuur van het pensioenfonds heeft mr. S. Soussi, medewerker van AT&T, benoemd als compliance officer. De voornaamste taken van de compliance officer omvatten:

- Het toezien op de totstandkoming van een adequate inrichting van de compliance functie zoals het opzetten van een Compliance Program, inclusief een Compliance Charter,
- Zorgdragen voor de implementatie en naleving van de SPAN Compliance richtlijnen met als doel het vormen van een oordeel en het treffen van adequate maatregelen,
- Ondersteunen van de correcte en tijdige afhandeling van klachten op het gebied van compliance,
- Minimaal jaarlijks, of vaker indien zich incidenten voordoen, vastleggen van de bevindingen in een Compliance Officer Report.

De compliance officer heeft geen zaken kunnen constateren die buiten de gedragscode of de wettelijke regelingen vielen.

Beleggingscommissie
De verantwoordelijkheid van de beleggingscommissie is het bestuur te adviseren over beleggingsaangelegenheden in brede zin. Dit betreft zowel advies over het algemene beleggingsbeleid als over meer specifieke zaken, waaronder het gebruik van derivaten en de afweging tussen actief en passief beleggen. De beleggingscommissie bestaat eind 2018 uit de volgende personen:

R. de Heij, M. Spoelstra, V. Duijn en H.J. Schuver.

De beleggingscommissie heeft de volgende taken:

- het opstellen van het beleggingsplan;
- het monitoren van de activiteiten van de vermogensbeheerders;
- het monitoren van een beleggingsbeleid ten opzichte van de strategische benchmark. De strategische benchmark vertaalt de beleidsuitgangspunten naar concrete beleggingsdoelstellingen en vergelijkingsmaatstaven voor het rendement.

Code Pensioenfondsen
Door aanpassing van de Pensioenwet aan de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen is de Code Pensioenfondsen verankerd in het wettelijke kader. In 2018 is de Code herzien, en is nu gegroepeerd op acht thema's: 'Vertrouwen waarmaken', 'Verantwoordelijkheid nemen', 'Integer handelen', 'Kwaliteit nastreven', 'Zorgvuldig benoemen', 'Gepast belonen', 'Toezicht houden en inspraak waarborgen' en 'Transparantie bevorderen'. Daartoe zijn nu 65 normen vastgesteld.

Missie, visie en strategie
Doelstellingen
Het algemene uitgangspunt van het te voeren beleid is om de pensioentoezeggingen na te komen.

De pensioentoezegging is een hybride overeenkomst, een combinatie van een uitkeringsovereenkomst en een premieovereenkomst in de zin van de Pensioenwet. Het beleid is zodanig ingericht dat onder een breed scala van omstandigheden deze toezegging kan worden nagekomen.

Voor de uitkeringsovereenkomst hebben we de ambitie een inkomens gerelateerd en waardevast pensioen voor onze deelnemers te verzorgen. De ingelegde gelden worden beheerd met een op een hoog en stabiel rendement gericht transparant beleggingsbeleid.

Wij beleggen weloverwogen en beheersen de beleggingsrisico's onder andere door spreiding van de beleggingen.

Deskundigheid
Wij voeren de aan ons toevertrouwde taken deskundig en professioneel uit op een adequate, correcte, weloverwogen en zorgzame wijze. Wij zijn aanspreekbaar op ons gedrag en onze besluiten. Bij inschakeling van externe partijen moeten ook die aan onze normen voldoen.

Transparantie
Wij communiceren helder en open over de regeling, de financiële positie van het fonds en de risico's die daaraan verbonden zijn voor de belanghebbenden bij het fonds. Wij willen ook helder en open verantwoording afleggen over de invulling van de aan ons opgedragen taak, het beleid dat wij voeren en de resultaten daarvan.

Het beleid van het pensioenfonds is gericht op een integere bedrijfsvoering. De verantwoordelijkheid hiervoor

is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet. Dit houdt in ieder geval het volgende in:

- het beheersen van bedrijfsprocessen en bedrijfsrisico's;
- integriteit;
- de soliditeit van het pensioenfonds, waaronder wordt verstaan: het beheersen van financiële risico's en het beheersen van andere risico's die de soliditeit van het pensioenfonds kunnen aantasten;
- het beheersen van de financiële positie op de lange termijn door periodiek een continuïteitsanalyse te maken.

Rapportage over de normen uit de Code Pensioenfondsen

In 2017 heeft het fonds een deelnemers enquête gehouden waarin naar voren kwam dat de meerderheid van zowel de gewezen deelnemers als de gepensioneerden een (zeer) positief beeld heeft van het fonds. Men is onder andere positief vanwege de inzet van bestuur, de goede resultaten en de communicatie. Dit geeft aan dat er veel vertrouwen is onder de belanghebbenden en dat dit daarmee tevens bijdraagt aan het vertrouwen in het stelsel.

Met inachtneming van bovenstaande zal het fonds hieronder toelichten waar zij afwijkt in de naleving van de nieuw opgestelde code en deze afwijking vervolgens toelichten en/of motiveren.

In de onderstaande tabel is aangegeven welke normen (nog) niet (volledig) worden toegepast.

Nummer	Norm	Toelichting
28	Evaluatie met externe partij	Zie onder Norm 28
30	Evaluatie VO	Heeft VO tot nu toe niet gedaan, dit punt wordt opgenomen met het VO in 2019
33	Stappenplan Diversiteitsbeleid	Zie onder Norm 33
47	Intern toezicht betrekt deze code bij uitoefening	Aan deze norm zal het komende jaar verdere invulling gegeven worden.

Samenstelling bestuur per 31-12-2018

Naam	Geslacht	Geboortejaar
V. den Hertog	M	1962
W. Loots	M	1946
B. Bongenaar	M	1968
T. Valkenburgh	M	1944

Samenstelling verantwoordingsorgaan per 31-12-2018

Naam	Geslacht	Geboortejaar
J. Alonso Mosquera	M	1971
M. Kemper	M	1961
H. Lammers	M	1953
F. Vennik	M	1947
E. Lohr	M	1972

Norm 28
Het bestuur heeft besloten voorlopig geen bestuursevaluatie door een externe partij te laten verrichten, volgens norm 28 uit de Code Pensioenfondsen. Niet in de laatste plaats vanwege de additionele kosten die zo'n evaluatie met zich meebrengt, maar ook vanwege de verwachte geringe toegevoegde waarde die dit met zich mee zal brengen. De voorzitter van het fonds is tevens HR-manager binnen de werkgever, en heeft beschikbare modellen van team evaluaties onderzocht en besproken met het bestuur. Deze onderbouwden de stelling van het bestuur. Tevens dient nog vermeld te worden dat het bestuur al eens een externe partij heeft betrokken bij een bestuursevaluatie.

Hiernaast voert het bestuur frequent een zelfevaluatie uit welke onafhankelijk door ieder bestuurslid wordt ingevuld en gezamenlijk besproken. Uit de evaluatie van 2018 kwam onder andere naar voren dat gehanteerde BOB-model (Besluit-, Beeld- en Oordeelsvorming) heeft bijgedragen aan de structurering van de besluitvorming. Verbeterpunt hierbij is een betere vastlegging van de besluitvorming van de beleggingen. Tijdsdruk blijft een probleem voor bestuurders. De continuïteit van deskundige bestuurders blijft een kwetsbaarheid, maar het fonds heeft hierin een goede stap kunnen nemen door twee leden van het VO een cursus op A-niveau te laten volgen. En verbeterde beleidsmatige ondersteuning wordt geadresseerd bij RiskCo. Door S&V is inmiddels een uitgewerkt voorstel gedaan voor een inhoudelijke discussie over de toekomst van het fonds. Dit wordt verder in 2019 opgenomen. Een volgende evaluatie zal in 2019 plaatsvinden.

Norm 33

Hierboven is een weergave gegeven van de samenstelling van de organen van het fonds. Bij de vervulling van vacatures zorgt het bestuur er zoveel mogelijk voor dat het betreffende orgaan complementair is samengesteld en een redelijke afspiegeling vormt van de belanghebbenden.

Daarbij is het streven dat het betreffende orgaan een goede mix is van mannen en vrouwen en jongeren en ouderen en daarin ook het bestand afspiegelt. De gemiddelde leeftijd van het bestand gewezen deelnemers en gepensioneerden is echter per 1-1-2018 52,8 jaar. Slechts 3% van het bestand is jonger dan 40 jaar. Het percentage vrouwen in het bestand per 1-1-2018 is 18,6%.

Er hebben zich twee dames uit onze populatie aangemeld als toehoorders bij het VO. Rekening houdend met de geschiktheid en samenstelling van de populatie, is de bereidheid van twee vrouwelijke medewerkers om als toehoorder te starten bij het VO, een goede stap naar een meer diverse samenstelling van de organen van het fonds.

In de Code Pensioenfondsen wordt t.a.v. deze norm gesteld dat “deelname van personen met uiteenlopende achtergronden en verschillende vaardigheden zorgt voor een meervoudig perspectief” en “zo bijdraagt aan de kwaliteit van het totale pensioenfondsbestuur”. Onder de norm zelf wordt zelfs specifiek gesteld dat er tenminste een vrouw en een man in moeten zitten en ook nog zowel boven als onder de 40 jaar.

Het fonds onderschrijft dat een meervoudig perspectief bij kan dragen aan de kwaliteit van het fonds. De leden van fondsorganen moeten echter ook de betrokkenen vertegenwoordigen, en binnen de kring van betrokkenen is de diversiteit volgens de definitie van de Code beperkt aanwezig. Binnen de mogelijkheden die het fonds heeft, denkt het fonds ruimschoots te voldoen aan een meervoudig perspectief. Dat ligt op terreinen als de functie van bestuurders, opleidingsrichting, interessegebieden, gezinssamenstelling, geboorteregio, introversie vs. Extraversie. De typen volgens het Belbin model en volgens Spiral Dynamics zouden veel meer kunnen zeggen over een meervoudig perspectief dan puur gender en leeftijd. Gezien het bovenstaande en de samenstelling en grootte van het fonds, acht het fonds het niet opportuun hier een specifiek beleid op te formuleren. Wel zal het fonds jaarlijks haar organen op deze norm evalueren, en beoordelen of er zich eventuele mogelijkheden zich voordoen.

Het bestuur,

Den Haag, 3 juni 2019

V. den Hertog, voorzitter

W. Loots, secretaris

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Verslag Visitatiecommissie

1. Inleiding

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (hierna: het Fonds) heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie, na advies van het Verantwoordingsorgaan (VO) van het Fonds, de opdracht gegeven om in de eerste helft van 2019 een zogenaamde jaarlijkse visitatie uit te voeren. De onderhavige visitatie is de tweede jaarlijkse visitatie in een nieuwe driejaarscyclus van visitaties. De beoordelingsperiode van deze visitatie strekt zich uit tot de begin 2019 voor de visitatiecommissie beschikbare informatie met betrekking tot het boekjaar 2018.

De visitatiecommissie heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. De visitatiecommissie is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever en in het jaarverslag. Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de visitatiecommissie (hierna: VC). Daarbij wordt expliciet ingegaan op de (wettelijke) normen met betrekking tot de uitvoering van het intern toezicht.

2. Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel:

De VC is van mening dat het Fonds een governancestructuur heeft die de basis kan zijn voor de invulling door het bestuur van alle aspecten van goed pensioenfondsbestuur. Het bestuur is in control met betrekking tot de uitbesteding van het pensioen- en vermogensbeheer. Waarborgen zijn aanwezig voor een beheerste en integere bedrijfsvoering. De relatie met het verantwoordingsorgaan is goed mede door de transparante opstelling van het bestuur. Bij de besluitvorming wordt rekening gehouden met een evenwichtige belangenbehartiging. In algemene zin voldoet het Fonds aan de normen en waarborgen met betrekking tot de uitvoering van goed pensioenbestuur. Met betrekking tot de door het Fonds uitgevoerde majeure transitie van de beleggingsportefeuille doet de VC nog wel een aantal aanbevelingen die tot doel hebben de invulling van de governancestructuur op vermogens- en risicogebied voor de toekomst verder te optimaliseren.

a. Follow up vorige visitatie

De VC is van mening dat het bestuur op een zorgvuldige en gestructureerde wijze invulling geeft aan het proces van opvolging van eerdere aanbevelingen van de VC. De aanbevelingen en de wijze van opvolging worden besproken met het VO. Voor zover de aanbevelingen nog niet zijn opgevolgd zijn acties geïnitieerd ter opvolging.

b. Algemene gang van zaken

Het Fonds is een gesloten pensioenfonds. Het bestuur is zich goed bewust van de daaraan verbonden kwetsbaarheden. In 2018 is daar nog eens een update voor uitgevoerd. Alternatieve uitvoeringsvormen blijven een continu aandachtspunt van het bestuur. Vooralsnog is het bestuur van mening dat het Fonds voor de korte en middellange termijn nog steeds een bestaanszekerheid heeft mede gezien de afspraken met de werkgever zoals deze in de uitvoeringsovereenkomst zijn vastgelegd. Er bestaat ook geen acuut continuïteitsprobleem bij het Fonds. Het bestuur stelt daarbij de evenwichtige belangenbehartiging centraal.
De VC heeft kunnen vaststellen dat de ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving door het Fonds goed worden gevolgd. Waar nodig worden acties tijdig geïnitieerd.
Het Fonds heeft ultimo 2018 geen dekkingstekort maar nog wel een reservetekort waarvoor een door DNB goedgekeurd herstelplan is ingediend. Al hoewel het herstel achter loopt is naar de mening van het bestuur herstel binnen de wettelijke gestelde termijnen nog mogelijk. De resultaten van de haalbaarheidstoets in 2018 waren binnen de kaders van de criteria zoals vastgelegd bij de aanvangshaalbaarheidstoets.
Naar de mening van de VC voldoet het Fonds aan de gestelde normen met betrekking tot de algemene gang van zaken.

c. Governance

In algemene zin zijn binnen het Fonds voldoende waarborgen aanwezig voor een goed pensioenfondsbestuur. Er is sprake van een afdoende beheersing van de integriteitsrisico's en bij de besluitvorming wordt rekening gehouden met een evenwichtige belangenafweging. De bestuursondersteuner neemt een belangrijke plaats in bij de voorbereiding van de besluitvorming door het bestuur.
De relatie tussen bestuur en VO is goed en gebaseerd op een open dialoog. Het VO geeft daarbij blijk van een positief kritische opstelling. Het bestuur heeft het uitbestedingsbeleid opnieuw van een update voorzien. Daarbij is sprake van een periodieke evaluatie van de bij het Fonds betrokken externe partijen.

d. Geschiktheid

Het Fonds beschikt over een geschiktheidsplanen een deskundigheidsmatrix met een daarbij behorend opleidingsplan waar ook het VO bij wordt betrokken. Via speciale themabijeenkomsten worden specifieke onderwerpen behandeld. Er is binnen het Fonds voldoende tijd voor de bestuurs- en VO-leden aanwezig om hun taken en verantwoordelijkheden goed uit te kunnen voeren. Er is sprake van een periodieke zelfevaluatie evenwel nog zonder externe facilitator. De VC doet daar wel een aanbeveling voor. Diversiteit heeft de aandacht van het bestuur bij de invulling van vacatures in de fondsorganen.
De VC doet nog wel een aantal aanbevelingen om het geschiktheidsplan actueel te houden, de ontwikkelingen ter zake te monitoren, duidelijke functieprofielen te maken voor een aantal relevante functies en een onafhankelijke toetsing van de bestaande deskundigheden.

e. Beleggingen
De transitie van de beleggingsportefeuille heeft in 2018 centraal gestaan. De VC doet zowel in algemene als specifieke zin een aantal aanbevelingen met betrekking tot het doorlopen proces. Naast een aantal aanbevelingen met betrekking tot de totstandkoming van de beleggingsstrategie raken een aantal aanbevelingen ook de wijze waarop het bestuur bij de transitie invulling heeft gegeven aan de governancestructuur op het gebied van het vermogens- en risicobeheer. De VC doet de aanbevelingen met het oog op een optimalisatie van de toekomstige invulling van de bestaande structuur. Het bestuur geeft binnen haar mogelijkheden aandacht aan het onderwerp van maatschappelijk verantwoord beleggen. Het bestuur heeft aandacht gegeven aan een update van de documentatie van het Fonds op beleggingsgebied. Voor de vermogensbeheerder zijn heldere richtlijnen van toepassing. De monitoring op basis van de beschikbare rapportages is toereikend.
Met betrekking tot de door de vermogensbeheerder afgegeven kwaliteitsrapportages doet de VC de aanbeveling die te toetsen aan de eigen criteria voor het uitbestedingsbeleid. De periodieke evaluatie van de vermogensbeheerder en de custodian dienen in dat kader ook wat meer te worden geformaliseerd.

f. Risico's

Het Fonds hanteert een actief risicomanagementbeleid voor de financiële en niet-financiële risico's als onderdeel van de bestuurscyclus. Het bestuur hanteert daarbij een risicomatrix waarbij de VC de aanbeveling doet deze dynamisch te houden in het licht van de externe en interne ontwikkelingen. Ten opzichte van de bevindingen bij de vorige visitatie zijn door het bestuur een aantal verbeteringen doorgevoerd. De VC doet nog wel de aanbeveling de integrale risicomanagementstrategie met de gehele risicocyclus nog eens volgtijdelijk vast te leggen. De implementatie van de AVG-richtlijn is afgerond. De beheersing van de ICT-risico's bevindt zich in een afrondende fase. Daarbij is het ook van belang dat het Fonds haar eigen criteria vastlegt en de effectiviteit van de beheersingsmaatregelen ook daaraan toetst. Met betrekking tot de DC-regeling geeft het bestuur een goede invulling aan de (wettelijke) zorgplicht
De Europese IORP II regelgeving is door het bestuur tijdig ter hand genomen.

g. Communicatie

Er is binnen het Fonds sprake van een adequate opzet en uitvoering van het communicatiebeleid. Het Fonds hanteert daarvoor een communicatieplan. Het bestuur houdt bij haar communicatiebeleid rekening met de resultaten van een eerder gehouden deelnemers enquête. Vergroting van het pensioenbewustzijn is ook een aandachtspunt in de communicatie. Pensioen1-2-3 is volledig geïmplementeerd en de individuele informatie voldoet aan de gestelde normen.

De visitatiecommissie

Thijs Driessen
John Ruben (voorzitter)
Frank Rijksen

Reactie van het bestuur op verslag Visitatiecommissie

Na advies te hebben ingewonnen bij het verantwoordingsorgaan, heeft het bestuur de opdracht verstrekt aan VC Holland om de jaarlijkse visitatie uit te voeren. Als externe onafhankelijke partij dient het tot een oordeel te geven over en met bevindingen te komen ten aanzien van de (totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. Zij dient toe te zien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Dit in overeenstemming met de vereisten zoals deze door de wetgever zijn gesteld.

De commissie komt tot een samenvattend oordeel waarbij zij van mening is dat het fonds over een adequate governancestructuur beschikt, en in control is met betrekking tot de uitbestedingen van pensioen- en vermogensbeheer. Zij meent dat het fonds voldoet aan de normen en waarborgen met betrekking tot de uitvoering van goed pensioenbestuur. In haar verslag doet de commissie een aantal bevindingen en aanbevelingen welke het fonds zal opvolgen om zoveel als mogelijk tot een verdere optimalisatie van de uitvoering van het besturen van het fonds te komen.

Sinds 2014 is het fonds een gesloten fonds waarbij het bestuur de kwetsbaarheden nauwlettend in het oog houdt. Met het belang van een evenwichtige belangenafweging, zal de continuïteit een aandachtpunt blijven. Vooralsnog is er geen aanleiding om over te stappen naar een alternatieve uitvoeringsvorm.
Hoewel het fonds zich per einde van 2018 in een reservetekort bevond, laat het door de DNB goedgekeurde herstelplan zien dat het fonds binnen de wettelijk termijnen aan de vereisten van herstel kan voldoen.

Governance is een toenemend aandachtpunt in de pensioensector. Het doet het bestuur dan ook deugt dat de commissie van mening is dat er voldoende waarborgen zijn binnen het fonds met betrekking hiertoe. Evenwichtige besluitvorming en beheersen van de integriteitsrisico's vormen een belangrijk aandacht punt hierin. Tevens de relatie met het VO tracht het fonds zo transparant mogelijk te zijn, en betrekt zij het VO hierin waar mogelijk.

Verdere aandacht wordt dit jaar gegeven aan de invulling van het geschiktheidsplan en deskundigheidsmatrix. Hierbij zullen, naast de opleidingen nodig in het kader van de invoering van IORP, diverse leden van zowel het bestuur als haar commissie de nodige trainingen gaan volgen.
Jaarlijks evalueert het bestuur haar functioneren. De aanbeveling van de commissie om een externe partij hierbij te betrekken, zal het bestuur meenemen in haar overwegingen. Dit zal tevens gelden voor de functieprofielen als de toetsing van de bestaande deskundigheid.

Met betrekking tot de wijziging in de beleggingsportefeuille in 2018, heeft het bestuur in de bespreking van de bevindingen met de commissie hieromtrent, uitgebreid overleg gehad. Het bestuur zal de aanbevelingen ter harte nemen om tot een verdere optimalisatie van het doorlopen proces te komen en de wijze van invulling van de governancestructuur hieromtrent.

Met betrekking tot het beheersen van de risico's verwacht het fonds, ook in het kader van de in te voeren IROP richtlijnen, een verdere uitwerking en verbetering van het beheer hieromtrent. De bevindingen die de commissie hierover doet, zullen mee worden genomen in dit gehele kader. Het ICT beleid heeft het fonds inmiddels vastgesteld, en zal ook de risico's hieromtrent verder aandacht geven, zoals het vastleggen van haar eigen criteria.

Het fonds ziet dat in het algemeen dat er veel aandacht is voor communicatie met haar deelnemers, zoals bijvoorbeeld met Pensioen 1-2-3. Met haar communicatiebeleid, de terugkoppeling verkregen uit een deelnemers enquête en de samenwerking met het VO en deelnemerspanel, voldoende aandacht en structuur hieraan te hebben gegeven.

Het bestuur ziet dat met de aanbevelingen die door de commissie worden gedaan, zij haar beleid en uitvoering daarvan verder kan optimaliseren. Zeker gezien de grootte van het fonds is dit een welkome aanvulling. De door de visitatiecommissie gedane aanbevelingen, zullen dan ook door het bestuur worden opgenomen en opgevolgd, en als zodanig worden vastgelegd.

Het bestuur wil de visitatiecommissie danken voor de evaluatie die zij heeft gedaan en de open en prettige samenwerking in deze.

Het Bestuur.

Verslag Verantwoordingsorgaan

Geachte SPAN deelnemer,

Het Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (VO) heeft het functioneren van het SPAN in 2018 evenals het jaarverslag over 2018 geëvalueerd en steunt het SPAN in het gevoerde beleid.

Inleiding

Zoals gewoonlijk rond deze tijd van het jaar presenteert AT&T het Jaarverslag van de Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN). Dit document is een weergave van de activiteiten, keuzes en resultaten van het Fonds over het afgelopen jaar. Het bevat een zeer grote hoeveelheid informatie die de schrijvers getracht hebben op een begrijpelijke manier te verwoorden. Daarom is het wederom meer dan de moeite waard om het document door te nemen. De wereld van pensioenen is constant in beweging en opgedane kennis uit het verleden is geen garantie voor begrip van de materie in de toekomst.

Algemeen

Net als voorgaande jaren kunnen wij over 2018 wederom zeggen dat het een roerig jaar was voor de pensioenwereld. We kunnen concluderen dat het huidige pensioenstelsel erg gevoelig is voor de schommelingen op de financiële markten. Deze schommelingen zorgen ervoor dat verplichtingen onder druk kunnen komen en dat maatregelen genomen moeten worden door de verschillende fondsen. Dit is een van de redenen waarom het kabinet de AOW-leeftijd verhoogt en de regels voor pensioenfondsen en pensioenopbouw aanpast. De hervorming van het pensioenstelsel is een taak die het kabinet als prioriteit heeft gesteld maar waar echter nog niet veel succes mee is geboekt. De belangen zijn groot en de pensioenpuzzel is erg ingewikkeld. Hoe houdt men een systeem dat gebaseerd is op verschillende pijlers, die allemaal uit andere bronnen gefinancierd worden en dat over decennia actueel moet blijven, effectief?

De politiek is slechts een van de partijen die een rol speelt in dit stuk, de financiële instellingen zijn een andere grote speler. Het vertrouwen in deze spelers is danig afgenomen. Sinds de financiële crisis in 2008 zijn er meer regels en verplichtingen aan banken en financiële instellingen opgelegd met als gevolg dat rendementen daalden. Aan de ene kant doordat reserves moesten worden aangelegd, aan de andere kant omdat klanten andere investeringsopties in hun portefeuille opnamen. Deze trend zal zich de komende tijd nog wel verder doorzetten. De vooruitzichten zijn dat rendementen nog steeds laag zullen blijven en dat pensioenfondsen daarom genoodzaakt zullen zijn om de krachten te bundelen. In de nabije toekomst zullen er dus minder fondsen overblijven die wel groter zullen zijn. Ook andere constructies waar pensioenfondsen zich bij aan kunnen sluiten, zullen steeds vaker worden gecreëerd.

Door al deze ontwikkelingen is het voor de fondsen erg belangrijk geworden om de kosten goed onder controle te houden. Een verbetering van het risicomanagement en de invoering van de IORP II-wetgeving zullen hierbij helpen zodat een efficiënt beheer van de pecunia in deze tijden en in de toekomst nog steeds mogelijk blijft. Het SPAN bestuur beheert al jaren dit fonds en heeft wetgeving zien komen en gaan, regels opgelegd gekregen en ingevoerd en toch altijd een correct resultaat weten te behalen. Wij zijn nieuwsgierig wat de toekomst ons fonds brengt maar weten ons gesterkt door het feit dat de beste stuurmannen in dit geval gewoon op het schip staan.

Financieel beleid

In 2018 hebben zowel de zakelijke als de vastrentende waarden portefeuilles een negatieve bijdrage geleverd aan het gezamenlijke netto beleggingsresultaat van -2,21%. Naast deze afname in de vermogensopbouw hebben een toename van de verplichtingen en een lagere rentestand gezorgd voor een negatieve ontwikkeling van de dekkingsgraad, die is gedaald van 111,4% (ultimo 2017) naar 105,5% per 31 december 2018.

De beleidsdekkingsgraad (gemiddelde dekkingsgraad van de laatste 12 maandeinden) is gedurende 2018 gestegen van 110,3% naar 110,6%. Daarmee bevindt het SPAN zich nog steeds in een reservetekort, aangezien de vereiste dekkingsgraad ultimo 2018 op 122% lag.

In 2018 is een nieuw herstelplan opgesteld en op 18 mei 2018 door de toezichthouder (DNB) goedgekeurd. In het herstelplan is geen sprake van korting van rechten van de deelnemers.

Dit alles in ogenschouw nemend steunt het VO het SPAN bestuur in het financiële beleid over 2018 en beschouwt de genomen maatregelen (inclusief het hierna genoemde indexatie- en beleggingsbeleid) als zijnde consistent met het herstelplan.

Indexatiebeleid
Het SPAN had ultimo 2018 een beleidsdekkingsgraad van 110,9%. Daarmee is geen sprake van een dekkingstekort, maar wel van een reservetekort ten opzichte van de vereiste dekkingsgraad van 122%. Het VO steunt de beslissing van het bestuur om, gelet op de huidige financiële positie van het fonds en in overeenstemming met het indexatiebeleid, per 1 januari 2019 geen indexatie toe te kennen.

Beleggingsbeleid
Het VO steunt de door het bestuur gehanteerde beleggingsbeginselen voor het uitvoeren van haar beleid en daarmee het dynamische mandaat voor de vermogensbeheerder, welke wordt aangepast op basis van verschillende scenario's van dekkingsgraad en trends in de financiële markten.
Het bestuur en de beleggingscommissie hebben een gedetailleerd inzicht in de TER (Total Expense Ratio) van de door de vermogensbeheerder aangeboden beleggingsfondsen, evenals overige vaste en variabele kosten die betrekking hebben op het vermogensbeheer en zijn gepubliceerd in het jaarverslag.

De kosten van het vermogensbeheer in 2018 zijn voor het fonds € 1.105 duizend (2017: € 1.048 duizend). Het gemiddelde belegde vermogen van het fonds bedroeg € 158,7 miljoen. Hiermee komen de vermogenskosten op 0,67% van het gemiddelde belegde vermogen, hetgeen onveranderd is ten opzichte van het voorgaande jaar.

Het SPAN bestuur gebruikt de inkoopkracht van de vermogensbeheerder om de vaste kosten in beleggingsfondsen te reduceren (middels korting op de management fee van de aanbieder). Doordat SPAN relatief veel belegt in actief beheerde beleggingsfondsen zijn deze kosten relatief hoog vergeleken met de kosten van andere pensioenfondsen.

Het in 2018 behaalde nettorendement van +3,49% in de rendementsportefeuille is hoger dan de marktindex van -2,66%. Het VO deelt de mening van het bestuur dat actief vermogensbeheer op de langere termijn waarde toevoegt en steunt de beleggingsfilosofie.

Het bestuur geeft aan dat zij kijkt naar de prestaties van de beleggingsfondsen ten opzichte van de relevante benchmarks, alsmede de totale kosten; in geval van underperformance kan een ander beleggingsfonds worden geselecteerd of over worden gegaan op een passieve beleggingsstrategie waarbij de totale kosten significant lager liggen. Dit is in voorkomende gevallen ook daadwerkelijk gebeurd, hetgeen ook zichtbaar is de aanwezigheid van index-trackers binnen de huidige selectie van beleggingsfondsen voor zowel de zakelijke als de vastrentende waarden.

Het bestuur heeft, naast de maandelijkse bestuursvergaderingen, regelmatig contact met de beleggingscommissie en laat de vermogensbeheerder op kwartaalbasis participeren in de vergaderingen van de beleggingscommissie. Daarnaast verhogen leden van de beleggingscommissie hun deskundigheidsniveau middels specifieke cursussen. Het VO vindt dit positief, zeker gezien de huidige volatiliteit van de financiële markten en de complexiteit van de desbetreffende financiële onderwerpen.

Uitvoeringskosten
De pensioenuitvoeringskosten (volledig gedragen door de werkgever voor zowel "slapers" als gepensioneerden) zijn per deelnemer gedaald, van € 742 in 2017 naar € 662 in 2018. Hiermee wordt de dalende trend voortgezet. Het VO acht deze kosten redelijk gezien de relatief beperkte omvang van het pensioenfonds (504 deelnemers ultimo 2017).

Interne communicatie

Het SPAN heeft in maart 2018 haar communicatieplan geëvalueerd en vervolgens in mei 2018 aan de actuele stand van zaken aangepast conform bepalingen in de Wet pensioencommunicatie.

Tevens houdt het SPAN bestuur haar website regelmatig up-to-date, op basis van wettelijke vereisten en overige gewenste aanpassingen.

Het communicatiebeleid van het bestuur naar de deelnemers en de gepensioneerden, alsmede naar de fonds gerelateerde raden en commissies, is effectief en adequaat.
De communicatie naar de deelnemers en de gepensioneerden vindt plaats door middel van het versturen van nieuwsbrieven en door informatie op de SPAN website te plaatsen. In 2018 zijn twee nieuwsbrieven verzonden, in februari en in september. De informatie die het bestuur verstrekt bevat de gebruikelijke onderwerpen als de financiële positie van het fonds, de beleggingsstrategie van het fonds, indexatie ambitie en realisatie, en de bemensing van het bestuur en overige organen. Daarnaast wordt ook behandeld hoe en wanneer het bestuur het beleid en de organisatie aanpast aan nieuwe regelgeving, zoals de implementatie van de IORP II regels (Institution for Occupational Retirement Provision), welke in januari 2019 op relatief korte termijn moest worden gerealiseerd. Ook heeft het bestuur de aanpak van de zaken die op orde moeten zijn voor de Algemene Verantwoording gegevensbescherming (AVG) kenbaar gemaakt.

Zodra de UPO's zijn goedgekeurd, worden zij verstuurd aan de deelnemers en de gepensioneerden. Deze UPO's worden tevens op het pensioenregister beschikbaar gesteld.

Indien noodzakelijk vindt ook een voorlichtingssessie plaats, dit is echter in 2018 niet het geval geweest.

De communicatie naar de fonds gerelateerde raden en commissies, zoals het VO en de beleggingscommissie, vindt plaats door middel van regulier overleg (eens per kwartaal), en via het versturen van informatie zoals aangepaste en nieuwe beleidsdocumenten, notulen en kwartaalverslagen per email.

Extern beleid

Eind 2017 heeft het SPAN de overstap gemaakt van AON naar RiskCo voor de uitbesteding. De medewerkers van AON zijn meegegaan naar RiskCo. Het heeft enige tijd geduurd voordat het conceptcontract dat eind 2017 reeds

beschikbaar was, definitief is geworden. Dit leek te komen door de hoge werkbelasting van de RiskCo accountmanager die dit voor het SPAN in orde moest maken.

Gedurende 2018 heeft RiskCo het bedrijf Inadmin (o.a. pensioen administratie ABN AMRO PPI) overgenomen. Er werd geen impact verwacht voor AT&T medewerkers / SPAN deelnemers. Wel was dit voor het SPAN een signaal dat RiskCo serieus is in deze business.

In de tweede helft van het jaar is er een tweede accountmanager benoemd. In eerste instantie heeft dit niet de reactiesnelheid verbeterd. Dit gaf echter geen serieuze problemen.

De “tweede” accountmanager is later onze vaste accountmanager geworden. De eerdere accountmanager fungeert nu als back-up. De reactiesnelheid is daarmee nog niet optimaal geworden maar de situatie is goed werkbaar. Op belangrijke zaken wordt voldoende snel gereageerd.

Het nieuwe contract met RiskCo is getekend nadat overeenstemming was bereikt over de kosten. De kosten zijn hoog en het bestuur heeft daarom RiskCo verzocht een kostenspecificatie aan te leveren.

Bezetting VO

De samenstelling van het VO, zoals vermeld in hoofdstuk 9 van dit jaarverslag, is in 2018 gelijk gebleven ten opzichte van het jaar 2017.

Tot slot wil het VO het bestuur en de beleggingscommissie bedanken voor de inzet in 2018 en AT&T als werkgever voor de flexibiliteit ten aanzien van de mensen die bij het SPAN betrokken zijn.

Den Haag, 10 mei 2019
Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Reactie van het bestuur op verslag Verantwoordingsorgaan

Zoals aangegeven door het verantwoordingsorgaan blijven de tijden volatiel en onzeker. Je ziet dit terug op verschillende fronten waarbij de meest recent in het oog springend de discussie is over de hervorming van het pensioenstelsel. De overheid en de sociale partners staan momenteel nog ver uit elkaar over de te bereiken doelen. Het zal afwachten zijn wat het eindelijke resultaat zal gaan worden, en wat voor een invloed dit mogelijk zal gaan hebben op het managen van het fonds. Het bestuur zal deze ontwikkelingen nauwgezet blijven volgen, en waar nodig en mogelijk, anticiperen en inspringen op de aankomende wijzigingen.

Het vooruitzicht op de ontwikkelingen op de markten zal naar alle waarschijnlijkheid stabiel laag blijven, met naar verwachting een lage rente stand. Ook deze ontwikkeling is van belang voor het fonds, met name met betrekking op de houdbaarheid van het fonds zoals dit momenteel opereert. Het bestuur evalueert dan ook regelmatig de opties die voorhanden zijn, en zal daarbij de belangen van de deelnemers naar haar beste kunnen behartigen.

Met de toenemende vereisten met betrekking tot het besturen van een pensioenfonds, nemen ook de kosten toe. Een voorbeeld hiervan is de invoering van de nieuwe IORP wetgeving. Het bestuur zal gaan evalueren hoe het e.e.a. zal gaan uitpakken in de nabije toekomst, om juist de kosten zoveel als mogelijk te kunnen beheersen. Het bestuur is erkentelijk voor het vertrouwen dat het Verantwoordingsorgaan heeft uitgesproken.

Helaas heeft het fonds nog steeds een reserve tekort maar het bestuur verwacht nog steeds uit dit tekort te komen volgens het opgestelde herstelplan. Zoals eerder aangegeven zijn de volatiele ontwikkelingen op de markten en de lage rentestand van grote invloed op het resultaat. Het bestuur heeft dan ook wederom moeten besluiten om niet te indexeren dit jaar. Hiermee lopen de deelnemers al een aantal jaren een indexatie mis, maar blijft het fonds voorlopig nog uit de gevarenzone van het opleggen van kortingen. Het bestuur dankt het verantwoordingsorgaan voor het gevoerde beleid hierin.

Het beleggingsbeleid is een van de belangrijkste pijlers binnen het fonds. Met het gewijzigde mandaat verwacht het fonds minder risico te gaan lopen, naast een hoger rendement hierbij is bewust gekozen om een deel te beleggen in actief beheerde beleggingsfondsen. Hierdoor vallen de vermogensbeheerskosten relatief wat hoger uit. Prestatie van de diverse fondsen worden maandelijks vergeleken met relevante benchmarks, waarbij indien nodig, een weloverwogen keuze gemaakt wordt om in fondsen te wijzigen. Het is goed om te constateren dat het verantwoordingsorgaan deze aanpak ondersteunt.

Zoals ook in het verslag aangegeven kijkt de fonds naar de uitvoeringskosten op basis van haar deelnemers, welke allen slapers zijn. Het fonds acht het niet relevant om te kijken naar de uitvoeringskosten op basis van actieve deelnemers, welke gehanteerd wordt in de markt.

Communicatie met haar deelnemers blijft van groot belang voor het fonds. Het bestuur maakt hierbij gebruikt van haar website, naast de nieuwsbrieven die het verstuurt. Inmiddels heeft het fonds in nauw overleg met het verantwoordingsorgaan, een zeer succesvol openbare vergadering gehouden. Hiermee aangevend dat het fonds in overleg, altijd zal blijven onderzoeken hoe wij het beste met onze achterban kunnen communiceren. De in 2017 gehouden deelnemer enquête heeft in ieder geval duidelijk gemaakt dat er nog voldoende te communiceren is op het gebied van pensioenen in al haar facetten.

De overgang van pensioenadministrateur van AON naar RiskCo heeft zijn verdere beslag gekregen gedurende het jaar. Omdat bij de overgang overeengekomen was dat de medewerkers en systemen een op een overgingen, was de impact voor het fonds relatief gering. De komende periode zal de administratie overgaan op de systemen van RiskCo. Het bestuur zal deze overgang nauwgezet blijven monitoren, maar heeft vertrouwen in het proces dat hierbij gevolgd wordt.

Het bestuur is verheugd dat er zich geen wijzigingen hebben plaatsgevonden in de bezetting van de diverse organen verbonden aan het fonds. Sterker, we hebben meer medewerkers kunnen interesseren in een actieve deelname. Tevens worden er diverse opleidingstrajecten gevolgd, wat naast de bestendigheid, de kennis en kunde vergroot. Dit acht het bestuur van groot belang, en waardeert dan ook zeer de betrokkenheid van de commissieleden.

Het bestuur wil het verantwoordingsorgaan danken voor haar inzet, tijd, enthousiasme en feedback die haar leden ten toon spreiden. Dit geeft vertrouwen voor de toekomst van het fonds.

Het Bestuur.

Jaarrekening

Balans per 31 december 2018

Na bestemming van het saldo
van baten en lasten

(alle bedragen x €1.000)

	Ref.	2018 €	2018 €	2017 €	2017 €
Activa					
Beleggingen voor risico Pensioenfonds	4.				
Zakelijke waarden		43.721		58.527	
Vastrentende waarden		110.396		101.806	
Overige Beleggingen		115		23	
			154.232		**160.356**
Beleggingen voor risico deelnemers	5.				
Beleggingen		3.329		3.350	
			3.329		**3.350**
Vorderingen en overlopende activa	6.				
			0		**0**
Overige activa	7.				
Liquide middelen		16		71	
			16		**71**
Totale activa			**157.577**		**163.777**

					(alle bedragen x €1.000)
			2018		**2017**
	Ref.	€	€	€	€
Passiva					
Stichtingskapitaal en reserves	8.				
Algemene Reserve		8.078		16.445	
			8.078		**16.445**
Technische voorzieningen	9.				
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds			**145.982**		**143.726**
Technische voorzieningen risico deelnemers	10.		**3.329**		**3.350**
Overige schulden en overlopende passiva	11.				
Overig		188		256	
			188		**256**
Totale passiva			**157.577**		**163.777**

Staat van baten en lasten over 2018

(alle bedragen x €1.000)

	Ref.	€	2018 €	€	2017 €
Baten					
Premiebijdragen	14.	416		481	
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	15.	-3.712		5.276	
Beleggingsresultaten risico deelnemers	16.	-21		93	
			-3.317		**5.850**
Lasten					
Pensioenuitkeringen	17.	2.396		2.266	
Pensioenuitvoeringskosten	18.	334		374	
Mutatie technische voorziening voor risico van het pensioenfonds	19.	2.256		-4.715	
Mutatie technische voorziening voor risico deelnemers	20.	-21		93	
Saldo overdracht van rechten	21.	85		0	
			5.050		**-1.982**
Saldo van baten en lasten			**-8.367**		**7.832**
Bestemming van het saldo van baten en lasten					
Algemene reserve			-8.367		7.832
Totaal saldo van baten en lasten			**-8.367**		**7.832**

Resultaatbestemming: Het saldo wordt onttrokken aan de algemene reserves.

Kasstroomoverzicht over 2018

(alle bedragen x €1.000)

		2018		2017
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioen activiteiten				
Ontvangen premies	416		481	
Betaalde pensioenuitkeringen	-2.394		-2.260	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-85		0	
Betaalde pensioen uitvoeringskosten	-401		-382	
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten		**-2.464**		**-2.161**
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Verkopen en aflossingen van beleggingen	103.631		33.082	
Ontvangen directe beleggings opbrengsten	-1		-16	
Aankopen beleggingen	-100.910		-32.544	
Kosten vermogensbeheer	-218		-220	
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten		**2.502**		**302**
Netto kasstroom		**38**		**-1.859**
Mutatie Liquide middelen		**38**		**-1.859**
Het verloop van de liquide middelen is als volgt:				
Lopende bankrekening 31 december	16		70	
Beleggingsrekeningen 31 december	115		23	
31 december boekjaar totale liquide middelen	131			93
1 januari boekjaar totale liquide middelen		93		1.952
Mutatie liquide middelen		**38**		**-1.859**

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

1. Algemene toelichting

1.1. Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden in verband met ouderdom en overlijden. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de volgende aangesloten onderneming: AT&T Global Network Services Nederland B.V.

1.2. Toelichting op Kasstroomoverzicht

Voor de opstelling van het kasstroomoverzicht is de directe methode gehanteerd, Hierbij worden alle ontvangsten en uitgaven als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

1.3. Verbonden Partijen

Als verbonden partij worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook rechtspersoenen die overwegende zeggenschap kunnen uitoefenen worden aangemerkt als verbonden partij.

Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan.

2. Grondslagen voor waardering van activa en passiva

2.1. Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in duizenden euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

2.2. Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

2.3. Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten. De effecten ten aanzien van de aanpassingen van sterftetafels, overlevingstafels en partnerfrequentie worden toegelicht onder 2.11 Technische Voorzieningen.

2.4. Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

2.5. Vreemde valuta

Functionele valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

2.6. Beleggingen voor risico pensioenfonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Beleggingen voor risico pensioenfonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Zakelijke waarden

Aandelen en participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden en participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum

Commodities

Commodities zijn participaties in beleggingsinstellingen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum

Derivaten

Derivaten worden in de jaarrekening opgenomen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum.

Vastgoedbeleggingen

Alle vastgoedbeleggingen zijn participaties in beleggingsinstellingen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

Beleggingen worden gedaan in fondsen en niet (direct) in de premie bijdragende onderneming. Het kan zijn dat fondsen onderliggend in de premie bijdragende onderneming beleggen, maar dit zou dan een gevolg kunnen zijn van de beleggingstrategie van een individuele fondsmanager. Verder worden er geen beleggingen uitgeleend door het fonds.

2.7. Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico van deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor risico van het pensioenfonds worden aangehouden.

2.8. Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking, worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid

Vorderingen en overlopende activa worden onderscheiden van vorderingen in verband met beleggings-transacties.

2.9. Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van

beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.

2.10. Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het eigen vermogen van het fonds, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen die in de balans zijn opgenomen.

2.11. Technische voorzieningen

Technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

De technische voorziening (TV) voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen op basis van de meest recente sterfteprognoses plus een correctie. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB. Het fonds maakt dus gebruik van alleen een nominale dekkingsgraad.

Bij de berekening van de TV is uitgegaan van de pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van *ex ante*-condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de op te bouwen rechten waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. Voor mannen en vrouwen worden de sterftekansen ontleend aan de AG generatie tafels AG 2018.
Omdat deze tafels gebaseerd zijn op bevolkingssterfte, is daarbij nog een correctie gemaakt op basis van specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie om zo te komen tot voor het fonds prudente verzekeringstechnische grondslagen.

De uitruiltabellen, zoals gepubliceerd in het AT&T Pensioenreglement zijn gebaseerd op de AG generatie sterftetafels AG 2018, met dezelfde sterftekanscorrectie als bij de voorziening, sekseneutraal gemaakt met de verhouding Mannen/Vrouwen 90/10.

De technische voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De technische voorzieningen worden berekend op basis van de rentetermijnstructuur, zoals maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.
- De overlijdenskansen zijn ontleend aan de prognosetafels AG 2018
- De ervaringssterfte is vastgesteld op basis van de specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie van het fonds en zijn inkomensafhankelijk gemaakt.
- De technische voorziening van het nabestaande pensioen is vastgesteld op Onbepaald partnersysteem. Na de pensioendatum wordt de voorziening vastgesteld op basis van het bepaalde partnersysteem.
- Gehuwdheidsfrequenties: vóór de pensioenleeftijd (65 jaar) wordt uitgegaan van cijfers van het CBS 2016, inclusief samenwonend.
- Leeftijdsverschil man – vrouw: 3 jaar, waarbij man ouder dan vrouw aangehouden wordt
- Vaststelling leeftijd: De leeftijden worden in maanden en jaren nauwkeurig bepaald.
- Voor de kosten wordt uitgegaan van 2% excassokosten plus € 1.041 (einde 2018).

2.12. Technische voorzieningen risico deelnemers

Dit betreft de voorziening uit hoofde van de beschikbare-premieregeling voor deelnemers. Het beleggingsrisico ligt bij de deelnemers. De voorziening voor rekening en risico deelnemers is gewaardeerd volgens dezelfde grondslagen die gelden voor de waardering van de corresponderende beleggingen voor risico deelnemers.

2.13. Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

2.14. Bepaling dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans. Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie. *(art. 133b PW).*

De beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. *(art. 133a PW)*

3. Grondslagen voor bepaling van het resultaat

3.1 Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

3.1 Premiebijdragen (van werkgever en werknemers)

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben. Op basis van extrapolatie vindt een schatting plaats voor zover de van werkgever te ontvangen informatie niet is verkregen. De daarin begrepen dekking voor incassokosten wordt bij het actuariële resultaat op kosten verantwoord.

3.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten
Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waarde wijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten
Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer
Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten
Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

3.3 Beleggingsresultaten risico deelnemers

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico pensioenfonds.

3.4 Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioen-uitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.5 Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.6 Mutatie technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw
Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging
De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

3.7 Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers betreft de wijzigingen in de waarde van de technische voorziening voor risico deelnemers.

3.8 Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen betrof de wijzigingen in de waarde van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen.

3.9 Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdracht van rechten bevat het actuarieel resultaat van de inkomende en uitgaande waardeoverdrachten en de toevoeging dan wel onttrekking van de voorziening pensioenverplichtingen.

3.10 Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

4. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Zakelijke waarden	Vast rentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2018	58.527	101.806	23	160.356
Stand beleggingsrekening per 1 januari 2018	0	0	23	23
Stand per 1 januari 2018 (exclusief standen beleggingsrekening)	58.527	101.806	0	160.333
Aankopen	24.017	76.847	0	100.864
Verkopen	-36.371	-67.214	-2	-103.587
Herwaardering- en verkoopresultaat	-2.452	-1.043	2	-3.493
Stand per 31 december 2018 (exclusief standen beleggingsrekening)	43.721	110.396	0	154.117
Stand beleggingsrekening per 31 december 2018	0	0	115	115
Stand per 31 december 2018	43.721	110.396	115	154.232
Stand per 1 januari 2017	57.658	97.698	1.863	157.219
Stand beleggingsrekening per 1 januari 2017	0	0	1.863	1.863
Stand per 1 januari 2017 (exclusief standen beleggingsrekening)	57.658	97.698	0	155.356
Aankopen	0	25.933	6.384	32.317
Verkopen	-5.457	-21.587	-5.798	-32.842
Herwaardering- en verkoopresultaat	6.326	-238	-586	5.502
Stand per 31 december 2017 (exclusief standen beleggingsrekening)	58.527	101.806	0	160.333
Stand beleggingsrekening per 31 december 2017	0	0	23	23
Stand per 31 december 2017	58.527	101.806	23	160.356

Overige beleggingen

	2018	2017
	€	€
Stand Beleggingsrekening	115	23
Stand per 31 december	115	23

Methodiek bepaling marktwaarde

Bij de waardering van zowel de zakelijke als de vastrentende beleggingen van de stichting wordt gebruik gemaakt van institutionele share class beleggingsfondsen.

Overige toelichtingen

Door het pensioenfonds wordt niet belegd in de premie bijdragende onderneming. Als onderdeel van de gebruikte beleggingsfondsen wordt als beleid van het specifieke beleggingsfonds ruim onder de 5% belegd, tot een percentage van 0,16% aan indirecte beleggingen.

5. Beleggingen voor risico deelnemers

	2018	2017
	€	€
Stand per 1 januari	3.350	3.257
Uitkeringen en onttrekkingen	0	0
Beleggingsresultaten risico deelnemers	-21	93
Stand per 31 december	3.329	3.350

De beleggingen voor risico deelnemers betreffen beleggingen waarbij het beleggingsrisico niet bij het pensioenfonds ligt.

	Zakelijke waarden	Vast rentende waarden	Totaal
	€	€	€
Stand per 31 december 2017	1.726	1.624	3.350
Aankopen	0	116	116
Verkopen	-47	-69	-116
Herwaardering- en verkoopresultaat	-103	82	-21
Stand per 31 december 2018	1.576	1.753	3.329

Methodiek bepaling marktwaarde

Bij de waardering van de beleggingen van de stichting wordt gebruik gemaakt van marktnoteringen.

6. Vorderingen en overlopende activa

	2018	2017
	€	€
Stand per 31 december	0	0

7. Overige activa

Het pensioenfonds heeft een ongebruikte kredietfaciliteit bij ABNAMRO voor een totaalbedrag van € 250.

	2018	2017
	€	€
Saldo bankrekening	16	71
Stand per 31 december	16	71

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de stichting.

8. Stichtingskapitaal en reserves

	Algemene Reserve
	€
Stand per 1 januari 2017	8.613
Bestemming saldo van baten en lasten	7.832
Stand per 31 december 2017	16.445
Stand per 31 december 2017	16.445
Bestemming saldo van baten en lasten	-8.367
Stand per 31 december 2018	8.078

De toezichthouder, DNB, heeft een gestandaardiseerde methode vastgesteld om te toetsen of er voldoende eigen vermogen aanwezig is: de standaardtoets. De standaardtoets meet voor een aantal risicofactoren het mogelijke (negatieve) effect (in euro's) op het eigen vermogen. Omdat de resultaten van de standaardtoets afhankelijk zijn van marktomstandigheden en het risicoprofiel van de aanwezige beleggingen, fluctueren ze in de loop van de tijd. Het vereist eigen vermogen wordt door het pensioenfonds berekend met behulp van de standaardmethode. Hierbij wordt voor de samenstelling van de beleggingen uitgegaan van de feitelijke Assetmix.

Met een dekkingsgraad eind 2018 van 105,4% ten opzichte van de vereiste dekkingsgraad van 122,6%, bevindt het fonds zich in reservetekort. De beleidsdekkingsgraad eind 2018 bevindt zich op 110,6%.

9. Technische voorzieningen

Technische Voorzieningen voor risico pensioenfonds
Het mutatieoverzicht van de technische voorzieningen door wijziging van de marktrente voor risico van het

pensioenfonds luidt als volgt:

	2018 €	2017 €
Stand per 1 januari	143.726	148.441
Toename		
Risicopremie langleven	609	581
Ingang nabestaandenpensioen	0	660
Mutaties TV door wijziging marktrente	6.119	- 2.147
Opvoer technische voorziening onvindbaren	4	0
Correcties en overige mutaties	35	46
Afname		
Benodigde interest (2018: -/- 0,260 %; 2017:-/- 0,217%)	367	316
Risicopremie kortleven	221	213
Vrijval door overlijden (langleven)	0	790
Vrijval voorziening latent partnerpensioen door overlijden	0	195
Vrijval excasso kosten (2%)	48	45
Uitgaande waardeoverdrachten	77	0
Uitkeringen	2.406	2.268
Flexibilisering	7	68
Verevening	0	4
Wijziging actuariële grondslagen	1.232	0
Mutaties kostenvoorziening	153	92
Stand per 31 december	**145.982**	**143.726**

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

Indexatieverlening
De indexatie van pensioenrechten en pensioenaanspraken wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur. De ambitie bestaat om jaarlijks de pensioenrechten en pensioenaanspraken aan te passen. De indexatie in een jaar is voorwaardelijk. De indexatie bedraagt maximaal de stijging van het prijsindex cijfer volgens de afgeleide consumentenprijsindex reeks CPI-alle huishoudens.

Indien er sprake is van een dekkingstekort zal er niet geïndexeerd worden. Bij een beleidsdekkingsgraad tussen de 110% en de 135% zal gedeeltelijk worden geïndexeerd, en bij een dekkingsgraad van meer dan 135% vindt volledige indexatie plaats. In het indexatiebeleid is verder nog een aanvullende clausule opgenomen indien de dekkingsgraad substantieel zal afwijking van de beleidsdekkingsgraad.

Het bestuur heeft besloten om geen indexatie toe te kennen per 1 januari 2018. De ambitie van het fonds is de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) CPI-alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS), en deze was 1,47%.

Pensioenopbouw
Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de technische voorzieningen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

Rentetoevoeging
De pensioenverplichtingen zijn opgerend met 0,260% negatief (2017: 0,217%), zijnde afgerond € 367 negatief (2017: afgerond € 316). De rentetoevoeging is als volgt bepaald:
De oprentingspercentages zijn gebaseerd op de rente van het eerste jaar van de door de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (RTS)

Voor 2017 is dit de RTS per 1 januari 2017 en bedraagt 0,217%.
Voor 2018 is dit de RTS per 1 januari 2017 en bedraagt 0,260%.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten
Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (vooral excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de technische voorzieningen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente
Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente bij 9. Technische voorzieningen.

De technische voorziening is in onderstaande tabel grotendeels naar categorieën van deelnemers samengesteld. Dat geldt niet voor de extra kostenvoorziening, die is op globaal niveau bepaald:

		2018		**2017**
	€	Aantallen	€	Aantallen
Pensioengerechtigden	44.849	80	42.545	75
Slapers	100.092	424	99.987	429
Extra Kostenvoorziening	1.041	-	1.194	-
Stand per 31 december	145.982	504	143.726	504

APK SPAN
Eind 2017 heeft RiskCo de pensioenadministratie van AON Hewitt overgenomen. In 2017 heeft RiskCo de administratie via Lifetime, het systeem van AON Hewitt, voortgezet, maar zal dit gaan overzetten in haar eigen administratiesysteem. Voordat dit gebeurt, heeft RiskCo een onderzoek uitgevoerd met betrekking tot de datakwaliteit van de administraties, via een zogenaamde APK (Administratieve Periodieke Keuring). Uit deze keuring zijn een aantal gevallen naar voren gekomen waar gebleken is dat de administratie niet juist is. In 2019 zal een verdere uitdieping plaatsvinden van de consequenties van deze gevallen. Aangezien het onderzoek nog niet volledig is afgerond, is de total impact op de voorziening nog niet betrouwbaar in te schatten en dus niet verwerkt in de jaarrekening. Het bestuur zal vervolgens op basis van deze uitdieping per geval een besluit nemen.

10. Technische voorzieningen risico deelnemers

	2018	**2017**
	€	€
Stand per 1 januari	3.350	3.257
Premiestortingen	0	0
Onttrekking	0	0
Waarde mutaties beleggingen voor risico deelnemers	-21	93
Stand per 31 december	3.329	3.350

11. Overige schulden en overlopende passiva

	2018	**2017**
	€	€
Pensioenuitkeringen – belastingafdrachten	65	63
Nog te betalen kosten	123	193

Stand per 31 december	188	256

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

12. Risicobeheer en derivaten

Het bestuur evalueert op jaarlijkse basis minimaal twee keer een risico analyse. Dit voor een adequaat risicomanagement en in verband met de verantwoording die het bestuur hierover dient af te leggen. Alle risico's zijn in hoofdlijnen vastgelegd in een apart document. In 2018 zijn deze risico's op hun voortgang verder besproken in bestuursvergaderingen en als zodanig vastgelegd in de notulen.

Welke beleidsinstrumenten het bestuur op welke manier zal hanteren wordt bepaald op basis van uitvoerige analyses van de te verwachten toekomstige ontwikkelingen van de verplichtingen en de ontwikkelingen op de financiële markten.

Op basis van de uitkomsten van deze analyses stelt het bestuur jaarlijks beleggingsrichtlijnen vast waarop het door het fonds uit te voeren beleggingsbeleid wordt gebaseerd. De beleggingsrichtlijnen zetten uiteen binnen welke grenzen en normen het beleggingsbeleid moet worden uitgevoerd, en richten zich op het beheersen van de belangrijkste (beleggings) risico's.

Matching-/Renterisico
Het Matching-/Renterisico is het risico als gevolg van onvoldoende afstemming van activa en passiva op het gebied van rente, valuta, inflatie en liquiditeit.

Het fonds heeft een lange termijn visie op het matching-/renterisico. Door het fonds wordt dit risico als een van de drie grootste risico's beoordeeld.

- Het renterisico is het risico dat het saldo van de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren van de kasstromen.
  Indien op balansdatum de duration van de beleggingen aanzienlijk korter is dan de duration van de verplichtingen is er sprake van een zogenaamde 'duration-mis match'. Bij een rentestijging zal de waarde van beleggingen minder snel dalen dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), met als gevolg dat de dekkingsgraad zal stijgen. Voor het fonds geldt dat bij een rentedaling de waarde van de beleggingen minder snel stijgt dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.
  Om het risico te beperken heeft het fonds door middel van een duration-matching portefeuille vanaf januari 2008 25% van het renterisico afgedekt middels beleggingen in BNP Paribas LDI Solution compartimenten conform de duration van de verplichtingen.
  Het bestuur heeft bewust gekozen om het renterisico slechts gedeeltelijk af te dekken. Gezien de lage rente en de verwachting dat op langere termijn de beleggingen herstel zullen laten zien, is het geld aangewend voor het verkrijgen van rendement in plaats van het afdekken van risico. Het bestuur monitort en bespreekt het risico, en evt. acties, maandelijks op de bestuursvergadering. Omdat de rente stabiel laag is, is het risico niet verder toegenomen. Het bestuur heeft besloten voorlopig geen verdere stappen hier in te nemen.

- Het fonds belegt ongeveer de helft in niet-Euro valuta, en loopt daarmee een valutarisico. Het bestuur heeft besloten het valutarisico niet af te dekken, vanwege de beheersing van de Investment Manager van aanwezige risico's, de verwachte uitmiddeling op lange termijn, het verbonden kosten aspect en de afdekking van het valutarisico geen extra rendement oplevert voor het fonds. Hierdoor acht het fonds het risico hiervan beperkt. Eind 2018 wordt voor circa 62,0% (2017: 51,0%) van de beleggingsportefeuille belegd buiten de eurozone.

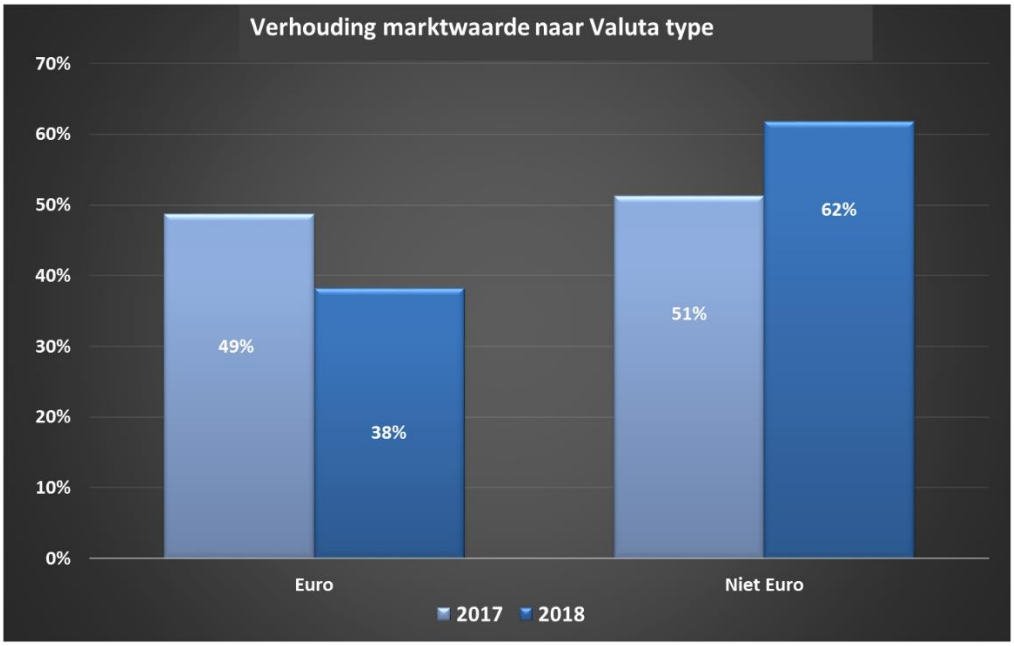

- Het inflatierisico wordt klein geschat, refererend naar de ALM. Deze analyse bevestigt dat het inflatierisico relatief laag blijkt te zijn.

- Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Het liquiditeitsrisico is niet groot, en per kwartaal wordt er een liquiditeitsoverzicht gemaakt. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities, rekening houdend met directe beleggings-opbrengsten. Bovendien heeft het fonds een stand-by krediet faciliteit van € 250 waarmee het risico verder wordt beperkt. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Ultimo 2018 zijn er voldoende obligaties, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Marktrisico
Marktrisico is het risico als gevolg van blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van financiële instrumenten binnen de beleggingsportefeuille. Dit is het tweede risico wat door het fonds als een van de drie grootste risico's wordt beoordeeld ook vanwege de hoge marktvolatiliteit. Dit is nog eens bevestigd met de onzekere ontwikkelingen in het laatste kwartaal van het afgelopen jaar.
Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd directe invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij wijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Diversificatie van de portefeuille door beleggingen in fondsen en spreiding over meerdere fondsen dempt het marktrisico. Het fonds belegt in meerdere fondsen met regio-spreiding en valuta-spreiding.

Als we kijken naar de fondsverdeling naar rating categorie zien we in het jaar 2018 nauwelijks een verschuiving heeft plaatsgevonden ten opzichte van het voorgaande jaar, behalve dat ieder fonds nu in een rating categorie valt. Het fonds gebruikt echter deze ratings niet als een direct sturingsmechanisme. Verschillen in rating kunnen veroorzaakt worden door uit te gaan van de rating van het beleggingsobject of de uitgevende instantie, of door uit te gaan van een andere rating agency of door de rating vast te stellen op een ander moment.
Sinds 2015 wordt door BNP een lookthrough methode gehanteerd. De bepaling van de vereiste solvabiliteit is gebaseerd op de gegevens van BNP, en daarmee deze methodiek. Hiermee is deze consistent met de waardering in de overige (BNP) fondsen en is de rating ook gebaseerd op een verifieerbaar proces. De verwachting van BNP is dat komend jaar de verschillen minder zullen zijn.

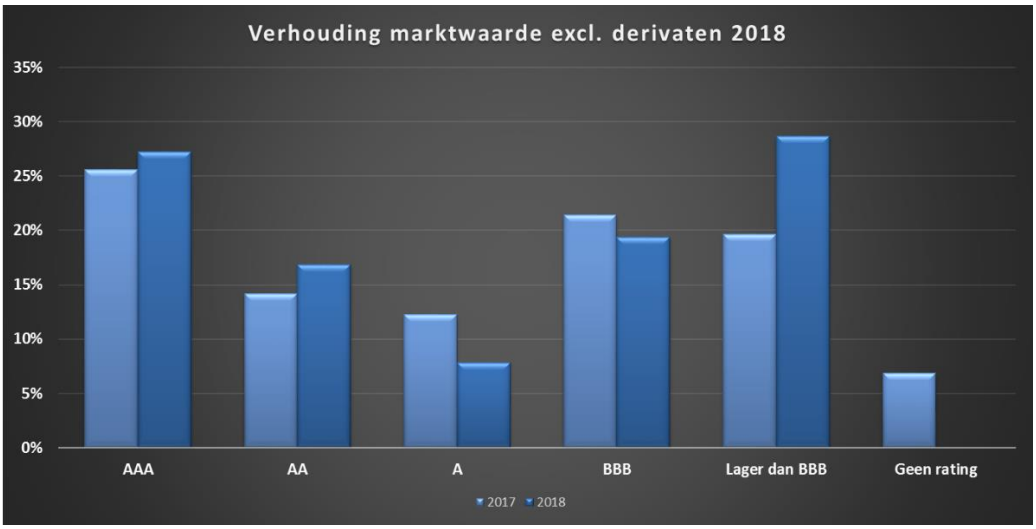

Het fonds verwacht voor het marktrisico te worden beloond in de vorm van een extra rendement. Het marktrisico vormt daarmee voor het fonds een belangrijke bron om zijn (voorwaardelijke) indexatieambities te kunnen realiseren. Het fonds beheerst het marktrisico doordat het fonds een beleggingscommissie (intern) heeft die de markt trackt en bestuur adviseert, externe consultants raadpleegt indien gewenst en doordat het fonds belegt in beleggingsfondsen en niet rechtstreeks in vastgoed, aandelen of complexe producten. Bovendien wordt de performance van vermogensbeheerder maandelijks geëvalueerd en vindt er overleg plaats met vermogensbeheerder op kwartaalbasis. Nadat het bestuur in 2017 besloten had te stoppen met de automatische tactische asset allocatie vanwege de geconstateerde geringe toegevoegde waarde, is in 2018 besloten om een nieuw mandaat te implementeren. Het aantal fondsen is gedaald, en er wordt meer belegd in vastrentende waarden, passend bij de risicohouding en uitgangspunten.

De in 2017 uitgevoerde ALM-studie geeft hier de aanvullende onderbouwing voor. Het doel van de ALM studie was om een beleggingsbeleid vast te stellen passend bij de doelstellingen en risicobereidheid, met daarbij een afbouw van rentedekking te onderzoeken. De conclusie van de uitgevoerde ALM studie en daarop volgende analyses en discussies is dat er een tendens is om het risico af te bouwen. In de ALM-studie waren de volgende risico- en rendementsmaatstaven onderzocht:

- de ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad;
- het pensioenresultaat;
- de kans op korten en toeslagverlening.

Gezien de huidige dekkingsgraad zal het rendement primair worden gebruikt om de buffer te vullen. Uit de ALM-studie van 2017 is gebleken dat met een basisverdeling van 65% vastrentende waarden en 35% aandelen over de lange termijn gezien een gemiddeld rendement van 2,9% haalbaar is.

Het bestuur heeft beoordelingscriteria vastgesteld voor de beleggingsmix vanuit de risicobereidheid. Die vertalen zich in pensioenresultaat, kortingskans, bijstortingskans.

Voor het pensioenresultaat zijn grenzen in de haalbaarheidstoets vastgelegd (mediaan pensioenresultaat minimaal 95%, maximale afwijking in slecht weer 25%). Verder staan er grenzen voor het VEV in de ABTN, namelijk minimaal 20,5% en maximaal 26,5%. Alleen een afwijking van deze grenzen naar beneden wordt als acceptabel gezien. De VEV is vooral een uitvloeisel van het beleid.

Verder is vastgelegd dat de kortingskans en bijstortingskans maximaal gelijk mogen zijn aan die op basis van de huidige mix.

In 2017 is er ook een deelnemers enquête. Onderwerpen waren de risicobereidheid, maatschappelijk verantwoord beleggen en de communicatie door het pensioenfonds. De meting van risicobereidheid en mening over maatschappelijk verantwoord beleggen geeft geen aanleiding om het beleid van het fonds bij te stellen.

Kredietrisico
Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij verplichtingen niet kan nakomen. Kredietrisico dat wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds actief is, is beperkt, omdat er alleen wordt belegd in beursgenoteerde beleggingsfondsen. Vanwege het feit dat volledig in fondsen is belegd, heeft het pensioenfonds geen actief beleid in verband met het kredietrisico.

Met betrekking tot de premienota's voor kosten plus opslag, deze worden op tijd gestuurd en er wordt

gecontroleerd of deze voldaan zijn. De waarschijnlijkheid op default bij sponsor wordt niet groot geacht, en indien deze zou optreden, kan en moet het fonds de regeling in lijn brengen met de door sponsor dan wel of niet betaalde premie.

Verder heeft het fonds nog saldi staan op de bankrekeningen bij de Kasbank en ABNAMRO. Gezien de hoogte van deze saldi acht het bestuur het risico hiervan gering.

Verzekeringstechnische risico's
Onder verzekeringstechnisch risico wordt verstaan het risico dat uitkeringen niet gefinancierd kunnen worden als gevolg van onjuiste of onvolledige aannames en grondslagen.

De belangrijkste actuariële risico's zijn het lang leven-, overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico.

Het belangrijkste actuariële risico is het langleven risico (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen). Als gevolg hiervan is dan de pensioenvermogensopbouw niet toereikend voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. Voor mannen en vrouwen worden de sterftekansen ontleend aan de AG generatie tafels AG 2018.
Omdat deze tafels gebaseerd zijn op bevolkingssterfte, is daarbij nog een correctie gemaakt op basis van specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie om zo te komen tot voor het fonds prudente verzekeringstechnische grondslagen.

De uitruiltabellen, zoals gepubliceerd in het AT&T Pensioenreglement zijn gebaseerd op de AG generatie sterftetafels AG 2018, met dezelfde sterftekanscorrectie als bij de voorziening, sekseneutraal gemaakt met de verhouding Mannen/Vrouwen 90/10.

Catastrofes/calamiteiten hebben veel impact maar worden naar waarschijnlijkheid relatief laag geacht. Meer deelnemers werken gespreid en van huis. Pensioenadministratie en vermogensbeheer zijn uitbesteed en niet alle afhankelijk van pensioenbestuur/medewerkers.

Operationele risico's
Operationeel risico is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting en procesuitvoering. Dit risico wordt gemitigeerd door het documenteren van de processen, het identificeren van de bij de uitvoering van die processen optredende risico's evenals van de met het oog daarop getroffen beheersmaatregelen.
Bij het fonds is geen sprake van structurele gegevensverwerking. Zo doet het fonds zelf geen rechtstreekse betalingen en kunnen ook niet door het fonds verricht worden. Van dubbelfuncties is bij het fonds geen sprake meer.
Continuïteit van bestuursbezetting is in principe een risico wat door het bestuur wordt beoordeeld als een operationeel risico. Het vinden of houden van bestuursleden die zowel voldoende tijd als relevante kennis hebben, blijft een uitdaging. Bij een mogelijke onderbezetting, zou het bestuur kunnen aanlopen tegen het gegeven dat besluiten niet rechtsgeldig genomen kunnen worden. Hiernaast zou in het geval van mindere kennis en kunde van het bestuur, het collectief onder druk komen te staan, waarbij besluiten op basis van een onvoldoende kennis niveau genomen zouden kunnen worden. Een risico wat de reputatie van het fonds kan schaden als blijkt dat door capaciteit- of kennis- tekort de deelnemers worden geconfronteerd met mogelijk negatieve financiële gevolgen. Mocht dit risico zich voordoen dan kan het bestuur besluiten tot overgaan van inhuren van externe expertise, met een negatief gevolg van hogere kosten.

Met de invoering van de AVG wetgeving een privacy beleid opgesteld, een privacyverklaring opgenomen op haar website en ook verwerkt in de deelnemerscommunicatie. Hiermee voldoet het fonds aan de gestelde vereisten in de wet.

Uitbestedingsrisico
Onder uitbestedingsrisico wordt verstaan het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Voor het fonds houdt het uitbestedingsrisico vooral het risico in dat de externe beheerders, de vermogensbeheerder en de administrateur, niet handelen conform de opgestelde en overeengekomen overeenkomsten en mandaten. Om dit risico te beheersen volgt het fonds de externe partijen aan de hand van rapportages en voortgangsbesprekingen. Zowel pensioenadministratie als vermogensbeheer kunnen vrijwel direct weggehaald worden bij de huidige uitbestede partijen.
Voorts zijn met de externe uitvoerders overeenkomsten en SLA's gesloten, daarnaast zijn beleggingsrichtlijnen afgesproken en afspraken gemaakt over periodiek af te geven SLA-rapportages en ISAE 3402 type II verklaringen.

ISAE 3402 rapport type II
Voor de administratieve dienstverlening van onze pensioenregeling hebben wij van onze uitvoerder RiskCo een ISAE 3402 rapportage ontvangen, voor de periode 1 december 2017 tot en met 30 september 2018.

Hiernaast heet de uitvoerder een zogenaamde Bridgeletter verstrekt voor het laatste kwartaal van 2018. Daar RiskCo nog gebruik heeft gemaakt van de IT-services van AON, hebben wij tevens voor dit deel een SOC I rapport (in overeenstemming met ISAE 3402) van AON ontvangen, en ook hierbij een Bridgeletter voor het laatste kwartaal van 2018. Dit conform wat in het vorig jaarverslag was gerapporteerd. Een helder overzicht is verstrekt omtrent de splitsing van de verantwoordelijkheden. Het fonds zal verder blijven toezien op deze overgang en heeft geen aanleiding om verder verklaringen ten aanzien hiervan op te vragen.
In de ISAE is aangegeven dat er geen afwijkingen zijn geconstateerd ten aanzien van de volledigheid en correctheid van de UPO's. Dit aspect is door het fonds in haar risicomanagement geïdentificeerd als een belangrijk risico, en met de ISAE voldoet de uitvoerder aan het managen hiervan. Dit is ook van toepassing voor de uitkeringen, ook hier worden in de ISAE geen afwijkingen geconstateerd, conform het belang voor het fonds.
De verstrekte SOC van AON geeft ook aan dat er geen afwijkingen zijn geconstateerd op de IT-dienstverlening ten aanzien van de pensioenadministratie. Het vorige jaar geconstateerde autorisatie probleem, heeft bij deze audit dit jaar geen afwijking laten zien.

Hiernaast is het pensioenfonds met RiskCo een nieuwe SLA overeengekomen. Verder heeft het fonds functiescheidingen, bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden vastgelegd. Er worden geen uitkeringen door het bestuur gedaan, noch kan het bestuur zelfstandig bij het geld. Er is geen sprake van structurele gegevensverwerking door fonds zelf en privacygevoelige informatie wordt zoveel mogelijk geanonimiseerd.

Van de Kas Bank heeft het bestuur tevens een ISAE 3402 type II rapport ontvangen over de periode 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018. Aan de hand van dit rapport kan het bestuur een oordeel vellen over de kwaliteit van de Kas Bank als bewaarnemers van de effecten van SPAN en krijgt het inzicht in de punten waarvan Kas Bank zelf van mening is dat deze verbeterd moeten worden. Ook blijkt uit deze rapportage welke punten goed worden uitgevoerd door Kas Bank. De risico's die door het fonds ten aanzien van uitbestedingen zijn geïdentificeerd liggen op het gebied van continuïteit, integriteit en kwaliteit. Met betrekking tot de Kasbank dient vermeld te worden dat het fonds niet in individuele beleggingen participeert maar slechts in fondsen. Hiermee wordt het voornaamste risico gemitigeerd.

De afhankelijkheid van de Kas Bank wordt door het fonds als beperkt ingeschat. Het bestuur heeft verder kennisgenomen van de bevindingen van het ISAE 3402 rapport. De door de Kas Bank opgezette Interne Controlesysteem geeft het bestuur voldoende vertrouwen in de integriteit en kwaliteit van de door de Kas Bank beheerde processen. In 2018 zijn er twee bevindingen geconstateerd. In het ISAE geconstateerde resultaat binnen "Third party accounting and financial administration" over de correctheid in de eerste 6 maanden van de handmatige mutaties in statische data, is opgelost door het automatiseren van het 4 ogen principe vanaf juli. Binnen de "Access Management" is geconstateerd dat uit de steelproef een beperkt aantal vetrokken medewerkers de een geautoriseerde toegang hadden, niet tijdig verwijderd waren. Van misbruik is geen sprake gebleken. Beide bevindingen geven voor het bestuur geen aanleidingen om nadere verklaringen van Kas Bank te vragen als bewaarnemers van de effecten van het fonds.

Het vermogen van het pensioenfonds is uitbesteed aan BNP. Van BNP heeft het fonds een ISAE 3402 rapport ontvangen 2018. Het rapport heeft betrekking op de controle op de van toepassing zijnde investment management gerelateerde activiteiten bij de verschillende Legal entiteiten. Deze activiteiten omvatten de volgende diensten: order initiation, order execution, investment compliance, portfolio monitoring, data administration, third parties monitoring and reporting, and the management of the information systems relating to those services.
BNP wordt door de grote Amerikaanse kredietbeoordelaars (S&P, Moody;'s, Fitch) beoordeeld met een A, Aa3 en A+. Hiermee wordt het door het fonds geïdentificeerde continuïteits risico voldoende gewaarborgd. Verder wordt het portofoliomanagement uitgevoerd volgens gemaakte afspraken, accuraat en tijdig. Ook ten aanzien van derden worden afspraken op een juiste manier uitgevoerd volgens vastgelegde afspraken. Dit geldt tevens voor het proces ten aanzien van het doorvoeren van wijzigingen, ook hier zijn geen afwijkingen geconstateerd. Het gehele rapport wijst erop dat BNP volgens vastgelegde afspraken haar kwaliteit, continuïteit en integriteit op juiste manier uitvoert. De account heeft een positief oordeel gegeven en waren er geen bevindingen geconstateerd. Het rapport heeft voor het bestuur verder geen aanleiding gegeven om nadere verklaringen van BNP te vragen als vermogensbeheerder van het fonds.

13. Verbonden partijen

Transacties met bestuurders
De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in hoofdstuk 24. De stichting heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft de stichting geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen
De stichting heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering

van het pensioenreglement. Hierin zijn de volgende zaken opgenomen; verschuldigde premie, premiebetaling, premiekorting en terugstorting, bijstortingsverplichting, informatieverstrekking, wijzigingen pensioenreglement en voorwaardelijke indexatie. De verschuldigde premie is de premie voor de kosten verbonden aan de uitvoering. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst, conform de Nederlandse wetgeving.

14. Premiebijdragen

Per 1 januari 2014 heeft de werkgever de pensioenovereenkomst met de werknemers gewijzigd. De overeenkomst per die datum betreft een premie-overeenkomst en wordt niet meer door het pensioenfonds uitgevoerd. Hierdoor betreffen de premiebijdragen alleen de vergoeding van kosten door de werkgever.

	2018	**2017**
	€	€
Premie bijdrage werkgever	416	481
Totaal	416	481

De kostendekkende en feitelijke premies zijn als volgt (cf. art. 130 PW) (het fonds maakt geen gebruik van gedempte premies):

	2018	**2017**
	€	€
Kostendekkende premie	0	0
Feitelijke premie DB	416	481
Feitelijke premie DC	0	0

In overeenstemming met de uitvoeringsovereenkomst vergoedt de werkgever de uitvoeringskosten. De kostendekkende premie bedraagt dus feitelijk € 0.

15. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Type belegging	Directe beleggings opbrengsten	Indirecte beleggings opbrengsten	Kosten vermogens beheer	Totaal
	€	€	€	€
2018				
Zakelijke waarden	0	-2.452	0	-2.452
Vastrentende waarden	0	-1.043	0	-1.043
Kosten vermogensbeheer	0	0	-216	-216
Overig	-3	2	0	-1
Totaal	-3	-3.493	-216	-3.712
2017				
Zakelijke waarden	0	6.326	0	6.326
Vastrentende waarden	0	-238	0	-238
Kosten vermogensbeheer	0	0	-220	-220
Overig	-5	-586	0	-591
Totaal	-5	5.502	-220	5.277

16. Beleggingsresultaten risico deelnemers

Type belegging	Directe beleggings opbrengsten	Indirecte beleggings opbrengsten	Kosten vermogens beheer	Totaal
	€	€	€	€
2018				
Zakelijke waarden	0	-103	0	-103
Vastrentende waarden	0	82	0	82
Overig	0	0	0	0
Totaal	0	-21	0	-21
2017				
Zakelijke waarden	0	142	0	142
Vastrentende waarden	0	-49	0	-49
Overig	0	0	0	0
Totaal	0	93	0	93

17. Pensioenuitkeringen

	2018	2017

	€	€
Ouderdomspensioen	2.135	2.017
Partnerpensioen	255	243
Overige uitkeringen	6	6
Totaal	2.396	2.266

18. Pensioenuitvoeringskosten

	2018	**2017**
	€	€
Bestuurskosten	8	5
Bestuursbureau	67	64
Administratiekostenvergoeding	155	176
Actuaris- en advieskosten	71	97
Contributies en toezicht	17	16
Accountantskosten	15	15
Overige	1	1
Totaal	334	374

De accountantskosten van BDO Audit & Assurance B.V. betreffen uitsluitend kosten voor controle van de jaarrekening en de verslagstaten.

19. Mutatie technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

	2018	**2017**
	€	€
Mutatie TV DB Pensioenreglement (oud)	-859	-2.165
Mutatie TV DB AT&T Pensioenreglement	3.268	-2.458
Mutatie TV DB opslag toekomstige kosten	-153	-92
Totaal	2.256	-4.715

20. Mutatie technische voorzieningen voor risico deelnemers

	2018	**2017**
	€	€
Mutatie TV DC deel	-20	92
Mutatie TV Flex Extra Vrijwillig	-1	1
Totaal	-21	93

21. Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het actuariële resultaat van de inkomende & uitgaande waardeoverdrachten en de toevoeging & onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen.

	2018	2017
	€	€
Inkomende waardeoverdrachten	0	0
Toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen	0	0
Actuarieel resultaat inkomende waardeoverdrachten	0	0
Uitgaande waardeoverdrachten kasstroom	85	0
Onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen	0	0
Actuarieel resultaat uitgaande waardeoverdrachten	85	0
Totaal	**85**	**0**

22. Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door werknemers die in dienst zijn van de werkgever aangevuld met twee gepensioneerden. De personeelskosten voor deze werknemers worden niet doorbelast aan het pensioenfonds.

23. Vestigingsplaats

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, statutair gevestigd in Den Haag is opgericht op 28-06-1999. Het pensioenfonds is feitelijk gevestigd aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag.

24. Bezoldiging bestuurders

De bestuurders van het fonds zijn onbezoldigd, zowel in 2018 als in 2017 waren deze € 0. Een gepensioneerd lid van het Verantwoordingsorgaan ontvangt een reiskosten vergoeding, deze komt afgerond op € 0 uit, welke gelijk is aan het vorige jaar.

25. Werking bestuur

Het bestuur houdt waar nodig ad-hoc meetings naast maandelijkse bestuursvergaderingen.

26. Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting

27. Gebeurtenissen na balansdatum

Het fonds heeft geen bijzonderheden ten aanzien van gebeurtenissen na balansdatum te melden.

Den Haag, 3 juni 2019

V. den Hertog, voorzitter
T. Valkenburg, vice-voorzitter

W. Loots, secretaris
B. Bongenaar, vice-secretaris

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Overige gegevens

Statutaire regeling over de bestemming van het saldo van baten en lasten

In de statuten van het pensioenfonds is de volgende bepaling opgenomen ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten:

- Voor zover de middelen van het fonds niet worden gebruikt ter voldoening van premies of koopsommen voor overeenkomsten van verzekeringen die het fonds ter dekking van de pensioenaanspraken gesloten heeft, zal het bestuur deze middelen beleggen. De belegging moet op solide wijze geschieden.

Actuariële verklaring

Opdracht
Door Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland te ‘s Gravenhage is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid
Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Gegevens
De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant
Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 786.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 39.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden
Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik ondermeer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel
De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel bezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 vanwege het vermogenstekort.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 3 juni 2019
drs. R.E.V. Meijer AAG CERA
verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland te ‘s- Gravenhage gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:
1. de balans per 31 december 2018;
2. de staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:
- Verslag van het bestuur;
- Verslag visitatiecommissie;
- Verslag Verantwoordingsorgaan;
- Overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:
- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening
Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amstelveen, 3 juni 2019

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

W.J.P. Hoeve RA